

HAZAR DEŇZI – DOSTLUK WE PARAHATÇYLYK DEŇZI

12-nji awgustda «Awaza» milli syýahatçylyk zolagynda Hazar deňziniň günü mynasybetli «Hazar deňzi – dostluk we parahatçylyk deňzi» atly halkara ylmy-amaly maslahat geçirildi.

likasy, Eýran Yslam Respublikasy, Gazagystan Respublikasy we Türkmenistan) tarapyndan kabul edildi.

Hazar deňzi bilen bagly meseleler türkmen halkynyň Milli Lideri, Türkmenistanyň Halk Maslahatynyň Başlygy Gurbanguly Berdimuhamedow tarapyndan binýady goýlup, hormatly Prezidentimiziň baştutanlygynda yzygiderli durmuşa geçirilýän ýurdumyzyň daşary syýasatynyň ileri tutulýan ugurlarynyň biridir. Türkmenistan Hazar meseleleri boýunça dialogyň işjeň gatnaşyjysy bolup, ahlý gyzyklanma bildirýän hyzmatdaşlar bilen, ilkinji nobatda, Birleşen Milletler Guramasynyň çäklerinde Hazaryň deňiz gurşawyny gorap saklamaga gönükdirilen netijeli gatnaşyklary çuňlaşdyrmak ugrunda çykyş edýär. Hazar deňzi dünýädeki umman gelip çykyşly iň iri içkeri suw howdanydyr. Ol biziň günlerimize çenli öz ajaýyp gözelligini we tebigy künjekleriniň köpdürlüligini, baý ösümlik, haýwanat dünýäsini saklap galypdyr. Hazaryň ösümlik, haýwanat dünýäsiniň köp görnüşleri endemik bolup, sebitiň biologik köpdürlüliginiň gymmatly genofonduny düzýär. Ol ösümlik we haýwanat dünýäsiniň, şol sanda Tebigaty goramagyň halkara birleşiginiň Gyzyt kitabyna girizilen seýrek düşgeliýan we diňe şu ýere mahsus bolan köp sanly görnüşleriň ösýän, ýaşayan künjegidir.

Hormatly Prezidentimiz halkara ylmy-amaly maslahata gatnaşýanlara Gutlag hatyny iberdi. Gutlagda hormatly Prezidentimiz Hazar deňzi diňe bir biziň halklarymyzyň ykdysady ösüşi üçin däl, eýsem, dostlugyň, parahatçylygynyň we hyzmatdaşlygynyň berk binýady bolup hyzmat edýär. Biz bu baýlygy geljekki nesiller üçin gorap saklamakda birleşmeli diýip belleýär.

Maslahatda Azerbaýjan, Eýran, Gazagystan, Russiýa ýaly Hazaryň döwletleriň ilçileri hem çykyş edip, deňzi goramak boýunça alnyp barylýan bilelikdäki işleriň ähmiýetini nygtadylar. Şeýle hem BMG-niň, Ýewropa Bileleşiginiň, OSCE-niň, Butindünýä bankynyň, FAO-nyň, IOM-nyň we GIZ-niň wekilleri çykyş etdiler.

Türkmenistanyň daşky gurşawy goramak ministri Ç.Babanyýazow hormatly Prezidentimiziň Hazar deňziniň tebigy gurşawyny goramak boýunça döwlet syýasatynyň üstünlikli durmuşa geçirilýändigini nygtady. Ol biziň döwletimiziň Hazar deňziniň ekologiýa ýagdaýyny gowulandyrmak hem-de ony geljekki nesiller üçin gorap sak-

lamak ugrunda halkara hyzmatdaşlyga aýratyn ähmiýet berýändigini nygtady.

Hazar deňziniň deňiz gurşawyny gorap saklamak boýunça halkara hyzmatdaşlygynyň häzirkä ýagdaýy we geljegi, Tähran konwensiýasynyň çäklerinde alnyp barylýan işler, deňziň ösümlik we haýwanat dünýäsiniň goraglylygy, gidrometeorologiýa ulgamyndaky hyzmatdaşlyk hem-de ekologiýa kadalarynyň ýerine ýetirilişi barada giňişleýin çykyşlar edildi.

Forumyň dowamynda Hazaryň ýurtlaryň hyzmatdaşlygynyň ykdysady, durmuş, ekologiýa meseleleriniň birnäçesiniň çözgüdini özünde jemleýän wajyp meseleler hem ara alnyp maslahatlaşyldy. Çykyş edenler deňiz ulgamda sebitiň döwletlerinde, şol sanda «Hazar ekologiýa maksatnamasy» atly sebit maksatnamasyny amala aşyrmagyň çäklerinde alnyp barylýan köptaraply işlere ünsi çekdiler. Bu maksatnama Hazar deňziniň ekologiýa meseleleriniň çözmege, şol sanda ony hapalanmadan, biologik baýlyklarynyň tükenmeginden goramaga; häzirkäki meseleleriň ýüze çykarmak we olaryň gerimine baha bermek üçin deňizde gözlegleri geçirmäge; hapalanma çeşmelerini ýüze çykarmaga; hapalanmanyň derejesini peseltmek we biologik baýlyklary dikeltmek arkaly Hazar deňzini halas etmek, onuň ekologiýa ýagdaýyny gowulandyrmak baradaky Konwensiýany işläp taýýarlamaga gönükdirilendir. Bellenilişi ýaly, Hazaryň döwletleriň başisiniň Hökümetleri tarapyndan tassyklanan Hazar deňziniň deňiz gurşawyny goramak hakynda Çarçuwaly konwensiýa (Tähran konwensiýasy) Hazar ekologiýa maksatnamasynyň möhüm üstünligi boldy. Häzirkäki wagtda bu resminamada kesgitlenen halkara hukuk esaslary Hazar meselesiniň dürlü ugurlaryny kadalaşdyrmaga gönükdirilen täze hukuk namalarynyň işlenip taýýarlanlymagynda we kabul edilmeginde öz beýanyyny tapýar.

Maslahata gatnaşyjylar Hazar deňziniň kenaryň zolagyň tebigatyny goramak boýunça çäreleri düzgünleşdirýän başga-da birnäçe halkara resminamalaryň, şol sanda Eýranyň Ramsar şäherinde BMG-niň suwda ýüzýän guşlaryň ýaşayan ýerleri hökmünde halkara ähmiýetli Suw-batgalyk ýerler hakynda Konwensiýasynyň (Ramsar konwensiýasy) kabul edilendigi nygtadylar. Ol tutuşlygyna ekologiýa garmyňyň bir görnüşine ýa-da habitatlaryň bir görnüşine – haýsydyr bir anyk biologik görnüşiniň ýa-da görnüşleriniň ýaşayan tebigy gurşawyna (tokaýlar, ýerasty go-

waklar, köller, derýalar we beýlekiler) bagyşlanan ilkinji ahlumumy halkara ylalaşykdyr.

Ylmy-amaly maslahatda edilen çykyşlarda Hazar deňziniň dostlukly gatnaşyklary pugtalandyrmakdaky orny nygtaldy. Ozara bähbitli ykdysady hyzmatdaşlygy ösdürmek, maýa goýum ýagdaýyny gowulandyrmak, ygtybarly we howpsuz aragatnaşygy üpjün etmek, ýokary girdejili, ekologiýa taýdan arassa tehnologiýalary çekmek üçin amatly şertleri döretmek kenaryň döwletleriň syýasatynyň ileri tutulýan ugurlarynyň biridir. Şunuň bilen baglylykda, Hazar deňzi sebitiň halklarynyň abadançylygyny üpjün etmäge gönükdirilen köp sanly halkara taslamalaryň wajyp bölegi bolup durýar. Şeýle-de çykyş edenler Hazaryň kenarynda dünýä derejesindäki sypahana toplumyny döretmek taslamasyna ýokary baha berdiler. «Awaza» milli syýahatçylyk zolagy sebitiň mineral-çig mal, biologik, sypahana-dynç alyş, syýahatçylyk mümkinçiliklerini peýdalanmaga toplumlaýyn hem-de oýlanyşykly çemeleşmeňi nusgasy bolup hyzmat edýär. Bu dynç alyş zolagy bejeriş-sagaldyş, ekologiýa syýahatçylygyny ösdürmek üçin uly mümkinçiliklere eýedir. Häzirkäki wagtda syýahatçylyk ýurdumyzyň durmuş-ykdysady ösüşine mynasyp goşant goşmak bilen, milli ykdysadyýetiň möhüm pudaklarynyň birine öwürlýär.

Maslahata gatnaşyjylar forumyň netijelerini jemläp, Hazaryň ýurtlarda belleniýän Hazar deňziniň gününň sebitde hyzmatdaşlygy, parahatçylygy we ynanyşmagy pugtalandyrmagyň möhümdigini ýene-de bir gezek aşgär etmek üçin mümkinçilikdigini nygtadylar hem-de Hazar deňziniň ygtybarly ekologiýa goraglylygyny, onuň umumy abadançylygyny, ösüşiň bähbitlerine laýyk geliýän mümkinçiliklerini ösdürmäge üpjün etmekde halkara hyzmatdaşlygyny mundan beýläk-de ilerletmegiň zerurdygyny tassykladylar.

Maslahatyň dowamynda gatnaşyjylar Hazar deňziniň tebigatyna bagyşlanan sergi bilen hem tanyşdylar. Şeýle hem sport ýaryslary, medeni gezelençler we dördäjjilik duşuşyklary guraldy. Çäreleriň dowamynda myhmanlara Hazar deňziniň özboluşly gözelligi, «Awaza» milli syýahatçylyk zolagyň mümkinçilikleri hem-de ýurdumyzyň baý syýahatçylyk potensialy giňden görkezildi.

Maslahatyň ahlyrynda gatnaşyjylar hormatly Prezidentimiziň adyna Ýüzlenme kabul edip, Hazar deňziniň goraglylygyny üpjün etmäge hem-de dostlukly hyzmatdaşlygy ösdürmäge taýýardyklaryny beýan etdiler.

Maslahatyň işine Türkmenistanyň degişli ministrligleriniň we pudaklaýyn dolandyryş edaralarynyň ýolbaşçylary, Hazaryň döwletleriniň wekilleri, halkara guramalaryň hem-de daşary ýurtlaryň Türkmenistandaky diplomatik wekilleriniň birnäçesi gatnaşdy.

Malim bolsy ýaly, 2006-njy ýylyň 12-nji awgustynda Hazar deňziniň deňiz gurşawyny goramak hakynda Çarçuwaly konwensiýa guýje girdi. Bu resminama kenaryň ýurtlaryň başisiniň wekilleri tarapyndan Tähranda 2003-nji ýylyň 4-nji noýabrynda gol çekilipdi. Tähran konwensiýasy diňe bir Hazaryň daşky gurşawyny mümkin bolan hapalanma çeşmelerinden goramak bilen çäklenmän, eýsem, onuň deňiz gurşawyny aýawly sakla-

mag, dikeltmäge, gorap saklamaga hem gönükdirilendir. Oňde goýlan wezipeler tebigaty goramagyň ykrar edilen halkara ýörelgeleriniň birnäçesine, hususan-da, Hazar deňziniň biologik baýlyklaryndan rejeli peýdalanmaga, daşky gurşawa ýetirilýän täsirlere baha bermäge, oňa gözegçilik etmäge esaslanýar. Bu maksatlara ýetmek üçin Hazaryň döwletleriň özbaşdak ýa-da bilelikde ahlý zerur çäreleri görmegi we halkara guramalar bilen hyzmatdaşlyk etmegi zerurdyr.

Hazar deňziniň gününü bellemek hakyndaky çözgüt 2007-nji ýylyň maýynda Baku şäherinde geçirilen Tähran konwensiýasynyň birinji maslahatynda Hazaryň ýurtlar (Russiýa Federasiýasy, Azerbaýjan Respub-

AWAZA SYÝASY JARNAMASY onýyllyklaryň dowamynda bilelikde işlemek üçin ygtybarly binýat bolar

Hazar deňziniň kenarynda ýerleşýän syýahatçylyk mekany Awazada döwlet we Hökümet Baştutanlary hem-de ýokary derejeli wekiller, hökümet hem-de hökümete dahylsyz guramalaryň, hususy ulgamyň, raýat jemgyýetiniň, ylmy toparlaryň we beýleki gyzyklanma bildirýän taraplaryň gatnaşmagynda «Hyzmatdaşlyk gatnaşyklaryny goldamak arkaly ösüşe ýardam bermek» mowzuýy astynda Birleşen Milletler Guramasynyň Deňze çykalgasy bolmadyk ösüp barýan döwletler boýunça üçünji maslahaty üstünlikli geçirildi.

Maslahatyň jemleýji plenar mejlisinde Awaza syýasy Jarnamasy kabul edildi. Bu Jarnama jebisligiň we raýdaşlygynyň beýan edilmegi bolmak bilen, BMG-niň durnukly ösüş ulgamynda 2030-njy ýyla çenli döwür üçin Gün ter-

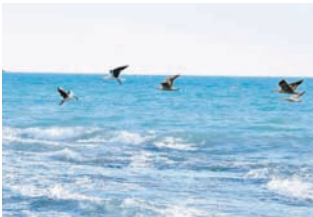
tibini durmuşa geçirmäge, köptaraplaýyn hyzmatdaşlygy ösdürmäge, deňze çykalgasy bolmadyk ösüp barýan döwletleriň dünýä ykdysadyýetine doly goşulýmagyny üpjün etmäge umumy ygtybarlylygy tassyklady.

Şeýle hem Jarnamada üstaşyr ulag ulgamlaryny kämilleşdirmek, ykdysadyýetleri diwersifikasiýalaşdyrmak, sanly özgertmeleri tizleşdirmek, howanyň uýtgemegine durnuklylygy ýokarlandyrmak, maýa goýumlary çekmek, deňze çykalgasy bolmadyk ösüp barýan döwletlerde inklüziv hem-de durnukly ösüş üçin binýat döretmek boýunça anyk çäreler beýan ediliýär. ■ 2

Hazar goraghanasynyň ösümlik we haýwanat dünýäsi

Türkmenistanda 9 sany tebigy goraghana bar. Olaryň içinde Hazar döwlet tebigy goraghanasy ýeke-täk deňiz goraghanasydyr. Onuň tutýan meýdanynyň 70 goterimden gowragyny deňiz suwunyň akwatoriýalary eýeleýär.

Goraghananyň çäkleriniň biodürlüligi balyklaryň 48, süýrenijileriň 26, süýdemdirijileriň 42, oňurgaly jandarlaryň 429, ösümlikleriň 660 hem-de goraghananyň esasy baýlygy bolan guşlaryň 311 görnüşinden ybaratdyr. Hazar goraghanasynyň haýwanat we ösümlik dünýäsiniň aýratynlyklarynyň biri hem, olaryň käbirleriniň endemik hasaplanmagydyr. ■ 2

ABŞ emeli aňda oňde barýar

ABŞ emeli aň babatda oňde barýar, Hytaý ikinji, Beýik Britaniýa üçünji orunda durýar. Bu barada Hytaýyň ylmy we tehnologiýa maglumat instituty we Pekin uniwersiteti tarapyndan taýýarlanan emeli aň boýunça innowasiýa indeksi baradaky hasabatda bellenjýär. ■ 4

Hoşboý ysly, jana şypaly

Çaý suwdan soň dünýäde iň köp içilýän içimlik bolup, iň meşhur hasaplanýan kofe üçünji orunda gelýär. Çaýyň ata Watany Hytaý bolup, 5 mlyn ýyldan gowrak wagt bäri bu ýurtda meşhur içimlik hasaplanýar. ■ 5

«Altyn top 2025» baýragynyň dalaşgärleri mälim edildi

Futbol älemiňiň şahsy baýraktarynyň iň abraýlysy hasaplanýan «Altyn top» (Ballon d'Or) baýragynyň şu ýylyk dalaşgärleri mälim edildi. ■ 7

120 ýyllyk taryhynda ilkinji gezek

Angliýanyň Super Kubogy bolan «FA Community Shield» duşuşygunda çempion «Liverpool» bilen FA Kubogynyň eýesi «Kristal Palas» duşuşdy. ■ 8

Ulagdan zibil taşlana jerime salnar

Italiýada güýje girjek kanuna görä, ýola ýa-da ýoluň ýakasyna zibil taşlana 18 müň ýewro çenli jerime salnyp bilner. 16-njy awgustdan başlap, elýaglyk, plastik gap we çilim galyndysy ýaly zatlary ýola taşlanlara 1 müň 188 ýewro çenli jerime salnar.

Sürüjiler zibil-lerini tebigatyn goralýan çäğine taşlasalar, sürüjilik şahadatnamasy ýatrylar. Kanuna görä, şeýle düzgüni bozanlara jaza bermek üçin diňe polisiýa işgäriniň görmeği däl, eýsem, howpsuzlyk kamerasy tarapyndan ýazga alynmagy hem ýeterlik hasap edilýär. Bu düzgün daşary ýurtly myhmanlara hem degişli bolar.

Global ykdysady ösüş has ýokary bolar

Bütindünýä Söwda Guramasy dünýä ykdysadyýetiniň ösüşiniň ozalky çäk edilşinden ýokary boljakdygyny mälim etdi. Täze çaklama görä, global ykdysady ösüş 0,9% bolar. Gurama şu ýylyň aprel

aýyndaky çaklamasynda dünýä ykdysadyýetiniň 2025-nji ýylda 0,2% pese gaçjakdygyny çaklapdy. Ösüş çaklamasynyň üýtgemeginde ABŞ-nyň importynyň artmagynyň täsiri bolupdyr. Ýylyň birinji ýarymynda ABŞ-nyň importy 11% ýokarlanypdyr.

Beýleki käbir ýurtlaryň importynda hem artýş hasaba alnypdyr. Söwda guramasynyň bilermenleri geljek ýylyky ösüşüň 1,8% boljakdygyny belleýärler.

110 million ýylyk aňak yzlary tapyldy

ABŞ-nyň Tehas ştatyndaky sil 110 million ýylyk dinowawr aňak yzlaryny ýüze çykardy. Geçen aýdaky suw joşgunyndan soňra sebitde bartaglary geçiren meýletinçiler, mundaň ozal topragyň astynda gatan dinowawrlaryň aňak yzlarynyň üstünden bardylar. Bilermenleriň çaklamalaryna görä, gadymy jandarlaryň yzy 110-115 million ýyl bilen senelenýär.

Ostindäki Tehas uniwersitetiniň paleontologlary bu yzlaryň käbiriniň ozal anyklanandygyny, käbiriniň ilkinji gezek peýda bolandygyny belleýärler. Bilermenler bu yzlaryň iki aňakly, ýurtlyjy «Acrocant-hosaurus» görnüşine degişlidigini çaklaýarlar.

Elektroulag alanlara ýeňillik dörediler

Italiýanyň Daşky gursaw we energiýa ministrligi elektroulag aljyklara ýeňillik dörediljekdigini mälim etdi. Munuň üçin jemi 600 million ýewro töweregi pul serişdesi bölünip berler. Ministrlik elektrik energiýasyny bilen işleýän ulag satyn alan fiziki şahslara ulagyň umumy bahasynyň 30 göterimini çenlisiniň öz içine aljak 10 müň ýewro çenli, kiçi kärhanalara bolsa, 20 müň ýewro çenli goldaw berer.

Bu ýeňillikden peýdalanmak üçin 2015-nji we ondan ozalky ýyllarda öndürilen, «Euro 5» standartyndan öňki adaty ýangyçly ulagyň hasapdan öçürilmeği talap edilýär. Maglumatlara görä, ýurtda iýun aýynda satylan ulaglaryň diňe 6 göterimini batargeýli elektroulaglar emele getiripdir. Ýewropa Bileleşigine agza ýurtlarda bu görkeziji 15 göterimden ýokary bolupdyr.

Iki ganatly ýel bekedi

Hytaýyň «Envision Energy» kompaniýasy iki ganatly ýel bekedini synagdan geçirdi. Turbina 500 güňüň dowamynda 99,3% netijelilik bilen bökdensiz işledi. Bilermenler iki ganatly turbinalaryň adaty üç ganatly turbinalardan has az tehnik

de üýtgeýän howa şertlerine çydamlylygy bilen tapawutlanýar. Mundan başga-da, iki ganatly turbinalar öndürilende has az material sarp edilýär, olary gurnamak hem aňsat bolýar. «Envision Energy» iki ganatly turbinalary 2012-nji ýyldan bäri kämilleşdirýär. Şol ýyl kompaniýa Daniýada şeýle turbinalaryň ilkinji nusgasyny gurupdy.

Hazar goraghanasynyň ösümlik we haýwanat dünýäsi

Başlangyjy 1-nji sahpadada.

Ylymda endemikler diýip şol bir ýerde ýaşaýan, başga ýerde duş gelmeýän ösümlikleriň we haýwanlaryň görnüşlerine aýdylyar. Şonuň üçin hem onlarça görnüşü kenarýaka döwletleriň guzyly kitaplaryna, şeýle-de halkara Guzyly kitabyna girizilendir. Goraghanadaky ösümlik we haýwanat dünýäsi häzirkî wagtda alymlar tarapyndan ylmy taýdan öwrenilýär.

Hazar deňiziniň gyzlylygy onuň ösümlik we haýwanat dünýäsi bilen aýrylmaz baglanyşyklydyr. Hazar ýakasynyň tebigaty haýran galdyrujy derejede köpdürlidir. Goraghanada dürli ösümlikleriň görnüşleri bellige alnyp, onuň köp bölegi Etrek derýasynyň aşaky akymларында ýerleşendir. Hazar suwotulary barada aýdylanda bolsa, ýurdumyzyň çägindeki köpdeginde onuň dürli görnüşleri duş gelýär. Olaryň arasynda ýaşyl, guzyly, goňur suwotulary agdyklyk edýär. Suwotularda ýaşayuş üçin möhüm bolup durýan hem-de oňaýly täsiri arkaýly tapawutlanýan maddalaryň baý çeşmesi bar diýip hasaplanýlar. Deňizde ýaşaýan dürli jandarlaryň üçin gymmatly iýmit bolmak bilen bir wagtda, suwotularyň birnäçe görnüşini derman serişdeleriniň öndürmekde giňden peýdalanmak mümkindir. Alymlar suwotularyň möhüm aýratynlyklarynyň biri hökmünde düzüminde ýokary molekulýar duýgun däl ýag kislotalaryny saklaýandygyny nygtaýarlar. Şeýle ýag kislotalary adam bedeniniň sagdyn bolmagy üçin möhüm orny eýeleýär.

Ýeri gelende bellesek, Hazar döwlet goraghanasy öz döreýiş taryhyny 1932-nji ýyldan alyp gaýdýar. Goraghananyň umumy tutýan meýdany bir-birinden ep-esli uzaklykda ýerleşýän üç bölekden: Hazar we Esenguly meýdançalaryndan, şeýle-de Ogurjaly çäkli goraghanasyndan ybaratdyr. Goraghananyň umumy meýdany 268 müň gektar bolup, Hazar böleginiň (Demirgazyk Çeleken,

Mihaýłowski aýlaglary) meýdany 192,3 müň gektardyr, 80 göterimden gowragy bolsa suw-batgalyk ýerlerdir. Esenguly böleginiň 69,7 müň gektar meýdanynyň 36,9 müň gektary suw giňişligidir. Ogurjaly çäkli goraghananyň meýdany 7 müň gektara deňdir. Bu goraghanada özüniň dörrän ilkinji ýyllaryndan başlap Watanymyzyň deňizýaka sebitiniň tebigatyny öwrenmek, onuň çeşmeleriniň ýerlikli peýdalanmak we goramak işi boýunça örän möhüm wezipeleri ýerine ýetirip gelýär.

Ýelena KARIMOWA, Köneürgenç etrabyndaky 51-nji orta mektebiň biologiya mugallymy.

TEBIGATYŇ GORAGYNYDA

Adamzat gadymy döwürlerden bäri tebigatyň baýlyklaryndan tygşylyly peýdalanmak barada dürli çäreleri durmuşa geçirip gelipdir. Bulara mal bakylyan öri meýdanlarynyň ösümlik örtüginini goramak maksady bilen, wagtal-wagtal çalyşyryp durmak, guşlaryň we beýleki awlanýan haýwanlaryň köpölýän döwründe olary awlamagy gadagan etmek ýaly ençeme ýansanperwer çäreler degişlidir. Tebigatymyzyň dürli görnüşli ösümlikleri bolup, bu ösümlikleriň gurap başlamagy bilen tebigatda ýangyn döremek howpy ýüze çykýar. Tokaý-seýilgäh zolaklarynda, öri meýdanlarda, adamlaryň köpçülikleýin dünýe alýan ýerlerinde ýangyn howpsuzlyk düzgünleriniň berjaý edilmeği örän zerur meseleleriň biridir.

Ministrliklerdiki pudaklaýyn dolandyryş edaralary tarapyndan paýtagtymyzyda we onuň daş-töwereginde hem-de şäherlerdiki etraplarda ekilen agaç nahallary boý alyp, ulý daragtlara öwürüldi. Bu ajaýyp gözelligi ýangyn howpundan goramak her birimizniň borjumydyr. Şonuň üçin agaçlaryň aralyklary guran haşal otlardan wagtynda aras-salanyp, sürüm işleri geçirilmelidir. Her bir bölünip berlen çäkler ilkinji ýangyn söndüriji serişdeler bilen üpjün edilmelidir.

Tebigatymyzyň ajaýyplyklaryny ýangyn howpundan gorap saklamak üçin Aşgabat şäheriniň we welaýatlaryň häkimleri tarapyndan «Yangynlaryň önümi almak we dörrän ýangynlary guramaçylykly söndürmek baradaky» kararlary kabul edilýär. Şol kararlarda tomsus paslynyň ýangyn howply möwsüminde gözlet tebigatymyzyda adamlaryň köpçülikleýin dünýe alýan ýerlerinde raýatlara açyk otdan peýdalanmak gadagan edilýär.

Howanyň yssy günleri ildeşlerimiz maşgalalary bilen tämiz howaly, akar suwly tokaý-seýilgäh zolaklarynda dünýe alýarlar. Ot ýakmagyň özboluşly

düzgünleri berjaý edilmese, ýangynyň ýüze çykmak howpy dörräp bilýär. Aşgabat şäherinde we welaýatlarda köpçülikleýin dünýe alýnýan ýerlerde ot ýakmak doly gadagan edilen. Eger-de çykgynsyz ýagdaýa düşülende ot ýakmak üçin çägel ýa-da akar suwuň golaýyndaky daşly ýer saýlanmalydyr. Ot ýakylmazdan öň ot ýakyljak ýeriň 15 metr daş-töweregi guran ot-çöplerden topraga çenli arassalanmalydyr. Ýarym metr çuňlukda oý ýerde ýa-da

ot ýakyljak ýer daşly bolanda, töweregine daşlary örtmeli. Otdan peýdalanyp bolandan soň suw sepişip ýa-da gum, çäge sürüp doly söndürilmelidir. Köpçülikleýin dünýe alýş ýerlerinde söndürilmelik çilim, otluçöp galyndysyny taşlamak howpludyr. Şeýle-de dünýe alýş ýerlerinde çüýşe gaplary we aýna döwürleriniň galdyrmaly däl, sebäbi şol aýna gaplardan Gün şöhesiniň ugruny üýtgedip geçmegi bilen ýangynyň döremegine sebäp bolmagy mümkindir.

Dünýe almag köp adam özleriniň şahsy awtoulaglary bilen gidýärler, kahalatlarda bolsa awtoulaglary bilen guran ot-çöpleriň üstüni basalap sürýärler. Bu bolsa ilki howply ýagdaýlaryň ýüze çykmagyna getirýär. Sebäbi awtoulagyň tüsse-

Awaza syýasy Jarnamasy onýyllyklaryň dowamynda bilelikde işlemek üçin ygtybarly binýat bolar

Başlangyjy 1-nji sahpadada.

Türkmenistanyň Ministrler Kabinetiniň Başlygynyň orunbasary, daşary işler ministri R.Meredow türkmen we daşary ýurt žurnalistleriniň gatnaşmagynda geçirilen brifingde maslahatyň jemlerini teswirlemek bilen, onuň deňze çykalgasy bolmadyk ösüp barýan 32 döwlet üçin ýagty geljegi gurmak maksady bilen bu ýere jemlenen hökümetleriň, ösüş boýunça hyzmatdaşlaryň, bilermenleriň, raýat jemgyýetiniň hem-de ýaşlaryň wekilleriniň aýdýn we işjeň duşuşygy bolandygyny belledi.

Öňdengörüjilikli, anyk hereketlere gönükdirilen, ençeme onýyllyklaryň dowamynda bilelikde işlemek üçin ygtybarly binýat boljak resminama – Awaza syýasy Jarnamasynyň kabul edilmegi wekilçilikli forumyň esasy netijesidir diýip nygtaý.

BMG-niň Baş sekretarynyň orunbasary, az derejede ösen, deňze çykalgasy bolmadyk ösüp barýan döwletler hem-de kiçi ada döwletler boýunça Ýokary wekili Rabab Fatima maslahatyň deňze çykalgasy bolmadyk ösüp barýan döwletler üçin täze mümkinçilikleri açýandygyny belläp, Hereketleriň Awaza maksatnamasynda, Awaza syýasy Jarnamasynda bu ýurtlarda durnukly ösüşü üpjün etmek üçin anyk çäreleriň hem-de çözgütleriň beýan edilýändigini aýtdy. Ol «Awazanyň ady sagdynlyk, dünýe alyş hem-de syýahatçylyk bilen sazlaşýar. Mundan beýläk bu täsin künjeň ady deňze çykalgasy bolmadyk ösüp barýan döwletleriň 32-si üçin umyt-arzuwy hem-de giň mümkinçilikleri alamatlandyryýar» diýip, buýsanç bilen aýtdy.

Brifinge gatnaşyjylar geografik taýdan çäklendirmeleri ýeňip geçmek, maýa goýumlara elýeterlilik, dünýä söwda bazalaryna çykmak hem-de dünýä ykdysadyýetine goşulýuşmaga bil-bilen baglanyşykly meseleleri çözmek üçin amaly gurallary bolup durýan, maslahatyň dowamynda makullanylan netijeleriň möhümdigini aýdyp, 2024 – 2034-nji ýyllar üçin Hereketleriň Awaza maksatnamasynyň emele gelen netijeli dialogyň mundan beýläk-de pugtalandyrylmagyna, deňze çykalgasy bolmadyk ösüp barýan döwletlere dünýä ösüşine doly derejede gatnaşmaga, ýagty geljige tarap ynamly öňe gitmäge mümkinçilik berýän täze, bilelikdäki geljegi ulý meýdanlary işläp taýýarlamağa ýardam etjekdigine ynam bildirdiler.

Şeýlelikde, BMG-niň Deňze çykalgasy bolmadyk ösüp barýan döwletler boýunça üçünjü maslahaty bu ýurtlaryň ýüzbe-ýüz bolýan geografik we ykdysady meselelerini çözmek boýunça ahlumy tagallalarda möhüm tapgyr boldy. Hereketleriň Awaza maksatnamasynyň uglan edilmegi we Awaza syýasy Jarnamasynyň kabul edilmegi bolsa geljek on ýyl üçin anyk ösüş meýdanasyny kesgittedi.

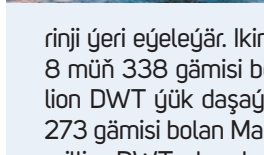
Sözümizi Gahryman Arkadagymyzyň maslahatyň açylyş dabarasyndaky çuň manyly çykyşynda aýdan sözleri bilen jemlemek ýerlikli bolar. Milli Liderimiz «Bu maksatlar syýasy, ykdysady, söwda, medeni, ylmy hyzmatdaşlyga halkara derejede itergi bermäge we baglaşdyrmaga gönükdirilendir. BMG-niň maslahaty umumy erki, jebisligi hem-de netijeli dialogy yzygiderli geçirmäge hyzmatdaşlyk etmäge ygýarlylygy görkezmeğe gönükdirilendir» diýip nygtaý.

Umuman, Birleşen Milletler Guramasynyň Deňze çykalgasy bolmadyk ösüp barýan döwletler boýunça üçünjü maslahaty üstünlikli geçirildi. Ol dünýäniň deňze göni çykalgasy bolmadyk 32 ýurdu üçin köpuşurly meseleleri ara alyp maslahatlaşmak babatda möhüm halkara meýdança bolup hyzmat edti.

Amangözel SATYMOWA, Ýagşygeldi Kakaýew adyndaky Halkara nebit we gaz uniwersitetiniň mugallymy.

Deňiz söwdasy artýar

Dünýäde deňiz söwda flotunyň gymmaty geçen ýyl 1,37 trillion amerikan dollaryna ýetipdir. Gämisi bolan ilkinji 10 ýurt umumy gymmatyň üçden iki bölegini emele getiripdir. Global ykdysadyýetiň ösmegi netijesinde deňiz gatnawy hem artýar. Halkara söwdadaky gatnawyň 80 göteriminden gowragy deňiz gatnawundan peýdalanýar. Maglumatlara görä, 100 GT (jemi tonna) we ondan ulý gämiler hasaba alnanda, Liberija 5 müň 215 suw ulagy bilen öňdeligi eýeleýär. Afrika ýurdu 408,4 million dedweýt (gäminiň tonna bilen ölçenende, üýtgeýän ýük massasynyň jemi) bilen ýük gatnawynda hem birinji ýeri eýeleýär. Ilkinji ýerdäki Panamanynyň 8 müň 338 gämisi bolup, ýylda 379,8 million DWT ýük daşýar. Bu görkeziji 4 müň 273 gämisi bolan Marsgal adalarynda 308,5 million DWT-a barabar. Bu 3 ýurt global gämi gatnawynyň 46,5 göterimini emele getiripdir.

Konteyner gatnadyň kompaniýalaryň arasynda bolsa, MSC birinji bolupdyr. Şwed-italýan kompaniýasynyň 886 gämisi bar. 735 gämisi bolan «Maersk» (Daniýa) ilkinji, 663 gämini dolandyryýan CMA CGM (Fransiýa) üçünjü ýeri eýeleýär. Hytaýyň COSCO (515 gämi) we Germaniýanyň «Hapag-Lloyd» (300 gämi) kompaniýasy ilkinji başlige giripdir.

Aýgül HAJYNAZAROWA, Türkmenistanyň Kärdeşler arkalaşyklarynyň Balkan welaýat birleşmesiniň derňewçisi.

Nepal dag syýahatçylygyny ösdürýär

Dünýäniň iň beýik nokady bolan Ewerest dagyna Hytaýdan we Nepaldan barýp bolýar. Bu ýurtda daga dyrmaşmak tölegli bolup, syýahatçylykdan ep-esli girdeji gazanylýar. Nepalda başga-da birnäçe beýik dag gerişleri bar. Ýurtda syýahatçylyk pudagyň has-da ösdürmek maksady bilen 97 dag gerşine çykmak geljek 2 ýyl üçin tölegsiz edildi. Ewereste dyrmaşmagyň tölegi bolsa, 10 ýyldan soňra ilkinji gezek ýokarlandyrylyp, 15 müň amerikan dollaryna ýetirilýär. Ýurduň Syýahatçylyk edarasy täze nyrhnamanyň sentýabr aýynda güýje girjekdigini mälim etdi.

Ýer ýüzündäki iň beýik 10 dagyň 8-si Nepalyň çäginde ýerleşýär. Geçen ýyl daga dyrmaşmak üçin berlen rugsatnamalardan jemi 5,9 million dollar girdeji gazanylupdyr. Onuň dördten biri Ewereste çykmak üçin tölenipdir.

Tölegsiz ýagdaýa getirilen dag gerişleri Nepalyň Karnali we Sudurpaşthin welaýatlarynyň çäginde ýerleşýär. Olaryň beýikligi 5 müň 970 metrdan 7 müň 132 metr aralygynda üýtgeýär. Soňky 2 ýyl bu daglara barý-ýogy 68 adam çykan bolsa, geçen ýyl diňe Ewereste çykmak üçin 421 adama rugsat berlipdir.

Aýböklet BERDIÝEWA, Arkadag şäheriniň Döwlet arhiwiniň ylmy maglumat toplumy boýunça ulý ylmy işgäri.

Elektroulag satuw 1 milliondan geçdi

Ýewropada ýylyň birinji ýarymynda elektroulag satuw ilkinji gezek 1 milliondan geçdi. «JATO Dynamics» maglumat beriş kompaniýasynyň habar bermegine görä, sebitde elektroulag satuw geçən ýylyň degişli döwüründäkinde 25% ýokarlanyp, 1 million 193 müň 397 bolupdyr. Agzalan döwürde awtoulag satuwynyň 17,4 göterimi elektroulaglara degişli bolupdyr.

Bu görkeziji geçen ýylyň degişli döwüründäkinde 3,6% köp bolupdyr. Elektroulaglaryň bazardaky paýy hasaba alnanda, Daniýa (19%), Norwegiýa (9,2%), Belgija (8%), Finlândia (7,2%) we Awstriýa (5,6%) öňdeligi eýeleýär. Agzalan döwürde «Volkswagen» satuwyny 78% ýokarlandyryp, 135 müň 427 elektroulag satypdyr. «Tesla»-nyň satuw 33% azalandygyna garamazdan, 109 müň 262 elektroulag satyp, ikinji bolupdyr. BMW 94 müň 658 elektroulag müşderilere ýetiripdir. «Audi» 74 müň 561, «Skoda» 71 müň 789, «Renault» 64 müň 402, «Kia» 55 müň 915 elektroulag satypdyr.

Awaza forumy – hyzmatdaşlygyň täze başlangyjy

Türkmenistanyň hemişelik Bitaraplygynyň 30 ýyllygyna, Birleşen Milletler Guramasynyň esaslandyrylmagynyň 80 ýyllygyna beslenjün şu ýylda Deňze çykalgasy bolmadyk ösüp barýan döwletler boýunça üçünjü maslahatyň ýurdumyzda geçirilmegi wajyp ähmiýete eýedir. Munuň özi ýurdumyzyň ählumy abadançylygy, howpsuzlygy üpjün etmegiň bähbidine netijeli gatnaşyklary pugtalandyrmak, durnukly energetika, ulag, ekologiýa, daşky gurşawy goramak ýaly ulgamlarda hyzmatdaşlygy işjeňleşdirmek boýunça öňe sürjün başlangyçlarynyň dünýä jemgyýetçiligi tarapyndan giňden goldanylyandygynyň aýdyň beýanydyr. Giň gerimli foruma ençeme döwletleriň Baştutanlarynyň, abraýly halkara guramalaryň ýolbaşçylarynyň hem-de wekilleriniň gatnaşmagy onuň ähmiýetini has-da artdyryp, Garaşsyz, hemişelik Bitarap Türkmenistanyň halkara derejeli çäreleriň yzygiderli geçirilýän merkezine öwürülendigini alamatlandyrýar.

Deňze çykalgasy bolmadyk ösüp barýan döwletler boýunça üçünjü maslahat Türkmenistan bilen BMG-niň arasyndaky strategik hyzmatdaşlygyň taryhynda täze sahapyň açdy. Onuň giň gerimli maksatnamasy ösüş üçin zerur bolan wezipeleri çözmäge, uzak möhletleýin geljek üçin hyzmatdaşlygyň täze, möhüm ugurlaryny kesgitlemäge gönükdirilendir. Bu bolsa Bitarap Türkmenistanyň öňe sürjün döredijilikli başlangyçlarynyň iş ýüzünde üstünlikli durmuşa geçirilýändigini nobatdaky gezek subut etdi.

Dünýä derejesinde strategik hyzmatdaşlygy pugtalandyrmakda, deňze çykalgasy bolmadyk ösüp barýan döwletleriň arasynda ynanyşmagy ösdürmekde Birleşen Milletler Guramasynyň Awaza forumynyň ähmiýeti uludyr. Halkara goldaw we hyzmatdaşlyk arkaly deňze çykalgasy bolmadyk ösüp barýan ýurtlara her on ýyldan bir gezek şeýle ulý mümkinçilik döredilýär. 32 ýurduň döwlet we hökümet Baştutanlarynyň, kiçi ada döwletleriniň, az ösen ýurtlaryň ýokary derejeli wekiliýetleriniň, abraýly halkara guramalaryň, jemgyýetçilik birleşikleriniň wekilleriniň, parlament agzalarynyň, iri işewürleriň gatnaşmagynda geçirilýän bu wekiliýetli forum diňe bir syýasat-diplomatik we ynсанperwer pikir alyşmalar üçin ygtybarly binýat bolman, eýsem, sebitt hem-de dünýä ýurtlarynyň arasynda, şol sanda Türkmenistan bilen özara peýdaly söwda-ykdysady hyzmatdaşlygy yzygiderli çuňlaşdyrmagyň hereketlendiriji guraly hökmünde hem taryha girer.

Türkmenistan üçin maslahat strategik ähmiýete eýedir, ol deňze çykalgasy bolmadyk ösüp barýan döwletleriň arasynda hyzmatdaşlygyň ösmegine aýratyn goşant goşar. Forumyň çäklerinde täze taslamalary durmuşa geçirmek, şeýle hem ulag we logistika baglanyşyklaryny gowulandyr-

mak, energiýa hyzmatdaşlygyny pugtalandyrmak, «ýaşyl» ykdysadyýet, ylým, bilim, sanly tehnologiýalar, ekologiýa, söwda, medeniýet ýaly ugurlarda hyzmatdaşlygy has-da çuňlaşdyrmak boýunça meýdanlary ara alyp maslahatlaşmaga amatly şertler döredildi. Maslahatda ykdysady-söwda, ulag-logistika, täleg, gümrük, serhet päsgeçliklerini üňeňip geçmek, maliýe çýkdajylaryny azaltmak boýunça meselelere garaldy. Deňze çykalgasy bolmadyk ýurtlar ýokary ulag çýkdajylary, üstaşyr ýurtlara garashlyk ýaly düýpli kynçylyklara duçar bolýarlar. Munuň özi olaryň ählumy söwda we ykdysady ösüşe gatnaşmagy düýpli çäklendirýär. Maslahatda bu kynçylyklary azaltmak üçin anyk çözümler işlenip düzüldi. Infrastruktura, sebitleýin integrasiýany ösdürmek, söwda gat-

naşyklaryny ýeňilleşdirmek, has netijeli logistik ugurlary döretmek üçin goňşy ýurtlar bilen hyzmatdaşlygy güýçlendirmek, awtomobil, demir, howa ýollaryna, üstaşyr ulag geçelgelerini maýa goýumlary çekmek, gümrük düzgünlerini özara sazlaşdyrmak ýaly meselelere maslahatda ulý orun berildi.

Maslahatyň gün tertibi ozal kabul edilen Hereketleriň Almaty maksatnamasyndan we Hereketleriň Wena maksatnamasyndan gözbaş alýan 2024 – 2034-nji ýyllar üçin Hereketleriň Awaza maksatnamasyna esaslanýar. Maksatnamanyň geljek on ýylda ileri tutulýan ugurlary gurluşyň üýtgemegi we ylým, tehnologiýa we innowasiýa; söwda, söwdany ýeňilleşdirmek we sebitleýin integrasiýa; üstaşyr, ulag we birikme; ygünlaşma kuwwatyny güýçlendirmek, çydamlylygy ýokartlandyrmak we howanyň üýtgemegine hem-de betbagtçylyklara gowşaklygy peseltmek ýaly mow-zuklarda maslahatlaryň birnäçesi geçirildi we degişli çözümler kabul edildi.

Jemal SAPARGULYÝEWA,
Ýagşygeldi Kakaýew adyndaky
Halkara nebit we gaz uniwersitetiniň
uly mugallymy.

Ulag-logistika ulgamynyň ähmiýeti

Halkara parahatçylyk we ynanyşmak ýyly eziz Watanymyzyň dünýä giňişliginde parahatçylyk ýörelgelerini hem-de ynanyşmak dialogyny ilerletmek, sebitt dünýä döwletleri bilen dürlü ugurlarda hyzmatdaşlygy ösdürmek, köptaraply gatnaşyklary giňeltmek boýunça tagallalaryna gursalan dabaratlara beslenýär. «Awaza» milli syýahatçylyk zolagynda BMG-niň Deňze çykalgasy bolmadyk ösüp barýan döwletler boýunça üçünjü maslahatyň geçirilmegi eziz Watanymyzyň taryhynda möhüm wakalaryň biri boldy. BMG-niň howandarlygynyndaky ýokary derejeli bu forumda dünýä ummanyna çykalgasy bolmadyk ýurtlaryň geljek üçin meýdanlarynyň gözden geçirilip, çözülmegi oňalandygyny we ylatlaşylyk çemeleşmeleri talap edýän meseleler ara alnyp maslahatlaşyldy. Çünki, deňze çykalgasy bolmadyk ösüp barýan ýurtlaryň geografik taýdan ýerleşiş sebäpli ulag, söwda, ykdysady ösüş babatdaky kynçylyklar bilen ýygý-ýygýdan güzbe-güz bolýandyklary sebäpli bu meseleleriň oňyn çözümleri halkara derejesinde kabul edilýär.

Ulag ulgamynyň toplumlaýyn ösdürilmeği ykdysady ösüşiň esasy şertleriniň biri bolup durýar. Ýurdumyzda ulag-aragatnaşyk ulgamyň ösdürilmegine ulý üns berilýär. Türkmenistan Beýik Ýüpek ýoluny gaýtadan dikeltmek başlangyjyny öňe sürýär. Gahryman Arkadagymyzyň badalga beren giň gerimli özgertmeleriniň hormatly Prezidentimiziň baştutanlygunda üstünlikli durmuşa geçirilmegi netijesinde ýurdumyzyň ulag-aragatnaşyk düzümleri hem döwrebaplaşdyrylýar. Türkmenistan guzyklanma bildirjün hyzmatdaş döwletler, abraýly halkara guramalar bilen iri taslamalary öňe sürýär, olary bilelikde amala aşyryp, döwrebap ulag düzümlerini döretmäge ulý ähmiýet berýär.

Ulag pudagynda halkara guramalar bilen hyzmatdaşlygy berkitmek şu günün wajyp wezipesidir. Şunda ýurdumyz howa ulaglary pudagyna-da Halkara raýat awiasyýasy guramasý, Howa ulagynyň halkara assosiasýasy, Ýewropanyň uçşalaryň howpsuzlygy boýunça agentligi, awtomobil ulaglary pudagynda Halkara awtomobil ulaglary birleşigi, demir ýol ulaglary pudagynda Demir ýollaryň hyzmatdaşlyk guramasý, deňiz we derýa ulaglary pudagynda Halkara Deňiz Guramasý bilen hyzmatdaşlyk edýär. Türkmen halkynyň Milli Lideriniň başlangyçlary, hormatly Prezidentimiziň yzygiderli tagallalary netijesinde howa ulagy pudagynda-da halkara ähmiýetli taslamalar durmuşa geçirilýär. Ýurdumyzda döwrebap enjamlar bilen enjamlaşdyrylan täze howa menzilleri gurludy. Şolaryň hatarynda sagatda 1 müň 600-e golaý ýolagçy geçirijilik kuwwaty bolan Aşgabadyň, Lebap welaýatynyň Türkmenabat we Kerki şäherleriniň Halkara howa menzillerini, Balkan welaýatynyň Jebel şäherçesindäki Halkara howa menzilini gürkezmek bolar.

Mähri AKGAYEWA,
Türkmenistanyň Inžener-tehniki
we ulag kommunikasiýalary
institutynyň mugallymy.

Taryha altyn harplar bilen ýazylan maslahat

Taryha altyn harplar bilen ýazylan BMG-niň Deňze çykalgasy bolmadyk ösüp barýan döwletler boýunça üçünjü maslahaty öz işini üstünlikli tamamlady. Hazaryň türkmen kenary 103 ýurtdan 5700-den gowrak gatnaşýjynyň özünde jemled. Oňa döwlet we Hökümet Baştutanlarynyň 16-sy, 108 ministr, 100-den gowrak parlament agzasý, halkara guramalaryň 29-synyň wekilleri, 450-den gowrak hökümete degişli bolmadyk guramalaryň wekilleri, dürlü kompaniýalaryň wekilleri, 40-a golaý döwletden köpçülikleýin habar beriş serişdeleriniň wekilleriniň 160-dan gowragy we beýlekli myhmanlar gatnaşdylar.

BMG-niň Awaza maslahaty deňze çykalgasy bolmadyk ösüp barýan döwletleriň ykbalyna dahylyly meseleleriň tutuş dünýäde ulý guzyklanma döredýändigini görkezjün möhüm waka hökmünde ulý ähmiýete eýedir. Gün tertibinde 7 ugry özüne alýan dürlü mazmunly çäreleriň geçirilmegi bu forumyň esasy aýratylyklarynyň biridir.

Bu forumda 6-njy awgust «Deňze çykalgasy bolmadyk ösüp barýan döwletleriň aýratyn zerurlyklary hem-de ösüş ulgamynda olaryň öňünde durýan aýratyn meseleler barada maglumatlary ýaýratmagyň halkara gün» diýlip ygylan edildi. Indi bu sene her ýyl bütin dünýäde beltenilip geçiler.

Bu taryhy waka mynasypetli «Awaza» milli syýahatçylyk zolagynda gürite brifing geçirildi. Onda Türkmenistanyň Ministrler Kabinetiniň Başlygynyň orunbasary, daşary işler ministri R.Meredow «Bu gün diňe bir şanly sene däldir. Ol okgunly hereket etmäge, deňze çykalgasy bolmadyk ösüp barýan döwletleriň geografiýa taýdan uzakda ýerleşýändikleri hem-de deňze göni çykalganyň ýokdugy sebäpli güzbe-güz bolýan düzümleriň päsgeçliklerine ählumy derejede düşünilmegini çuňlaşdyrmaga çagyryşdyr. Bu meseleler barada bilelikdäki sesimizin has belent ýaňlanmagyna, deňze çykalgasy bolmadyk ösüp barýan döwletlere dünýä ykdysadyýetine dolý derejede gatnaşmaga mümkinçilik berjek netijeli çözümleri ilerletmäge hem-de hyzmatdaşlyk gatnaşyklaryny ýola goýmaga çagyryşdyr» diýip belledi.

BMG-niň Baş sekretarynyň orunbasary, az derejede ösen, deňze çykalgasy bolmadyk ösüp barýan döwletler hem-de kiçi ada döwletler boýunça Ýokary wekili, BMG-niň Deňze

çykalgasy bolmadyk ösüp barýan döwletler boýunça üçünjü maslahatyň Baş sekretary hanym Rabab Fatima gözel we ajaýyp Awazada geçirilýän giň wekilçilikli halkara maslahatyň çäklerinde bu taryhy günü dünýäniň dürlü ýurtlaryndan gelen hyzmatdaşlar bilen ilkinji gezek bellemegiň özi üçin belent mertebe hem-de ulý satlykdygyny aýtdy.

8-nji awgustda Birleşen Milletler Guramasynyň Deňze çykalgasy bolmadyk ösüp barýan döwletler boýunça üçünjü maslahatynyň jemleýji plenar mejlisi geçirildi. Onda 2024-2034-nji ýyllar üçin Hereketleriň Awaza maksatnamasynda üstaşyr ulag ulgamlaryny kämilleşdirmek, ykdysadyýetleri diwersifikasiýalaşdyrmak, sanly özgert-

meleri tizleşdirmek, howanyň üýtgemegine durnuklylygy ýokartlandyrmak, maýa goýumlary çekmek, deňze çykalgasy bolmadyk ähli ösüp barýan döwletlerde inkişuw hem-de durnukly ösüş üçin binýat döretmek boýunça anyk çäreler beýan edildi we Awaza syýasý Jarnamasý kabul edildi.

Awaza syýasý Jarnamasý jebisliginiň we raýdasylygyň beýan edilmegi bolmak bilen, BMG-niň durnukly ösüş ulgamynda 2030-njy ýylda çenli döwür üçin Gün tertibini durmuşa geçirmäge, köptaraplaýyn hyzmatdaşlygy ösdürmäge, deňze çykalgasy bolmadyk ösüp barýan döwletleriň dünýä ykdysadyýetine dolý goşulýmagyny üpjün etmäge umumy ygryarlylygy tassyklaýar.

Şeýlelikde, ýakyn onýyllyk üçin bilelikdäki hereketleriň esasy ugurlaryny kesgitläň ýokary derejeli maslahatyň geçirilmegi Türkmenistan bilen BMG-niň arasyndaky hyzmatdaşlygyň strategik häsiýete eýedigini nobatdaky güwäsiňe, Garaşsyz, hemişelik Bitarap Watanymyzyň halkara abraýynyň ykrarnamasyna, ýurdumyzyň, bütin adamzadyň bähbidine Durnukly ösüş maksatlaryna ýetmäge işjeň gatnaşýandygynyň aýdyň mysalyna öwürüldi.

Jennet HUDAYBERGENOWA,
Seýitnazar Seýdi adyndaky Türkmen
döwlet mugallymçylyk institutynyň talyby.

12-nji awgust – Hazar deňziniň günü

Täheran konwensiýasynyň güjje giren gün – 2006-njy ýylyň 12-nji awgustynda Hazarjaka döwletlerinde Hazar deňziniň günü hökmünde ygylan edildi we şondan bäri her ýylyň 12-nji awgusty Türkmenistan, Gazagystan, Azerbaýjan, Russiýa, Eýran ýaly Hazarjaka döwletlerinde Hazar deňziniň günü hökmünde beltenilýär.

Her ýylyň 12-nji awgustynda Hazarjaka döwletlerinde Hazar deňziniň gününüň beltenilmegine sebäp bolan Çarçuwatly Konwensiýa, ýagny Täheran konwensiýasyna bolsa 2003-nji ýylyň noýabrýanda Hazar deňziniň gurşawyny goramak maksady bilen baş sany Hazarjaka döwletleriniň wekilleri tarapyndan gol çekildi we 2006-njy ýylyň 12-nji awgustynda güjje girizildi. Hazar deňziniň meýdany 371 müň inedördül kilometr bolup, onuň iň çuň ýeri 1025 metre, kenarjaka çyzugynyň uzynlygy bolsa 7000 kilometre deňdir. Hazar deňzi demirgazykdan günorta 1200 kilometr uzap gidip, onuň ortaja iň 320 kilometr hasaplanýar. Deňze 130-dan gowrak derýa öz suwuny guýýar. Onuň çäginde ownukly-irili adalaryň 50-ä golaýy ýerleşýär.

Hazar deňziniň biodürlüligi we bu ýerde duş geljün janly organizmler özboluşly bolup, olaryň köpüsiniň diňe şu ýerlerde duş geljünligi aýratyn beltenmäge mynasyp. Bekre balyklarynyň dünýä gorunyň 90 göterim töweregi bu ýerde jemlenendir. Hazarjaka sebittinde guşlaryň 300-den gowrak görnüşleri duş gelýär. Sebittde guşlardan başga-da, ýerde-suwda ýaşaýjantlaryň, süýdemdirijileriň we süýrenijileriň köp görnüşleri ornaşan. Bu deňizde başga hiç ýerde duş gelmeýän Hazar düwleni hem ýaşaýar.

Gahryman Arkadagymyzyň, Arkadagly Gahryman Serdarymyzyň parasatly baştutanlygunda Hazar deňziniň daşky gurşawyny goramak, onuň biologik serişdelerini aýawly hem rejeli peýdalanmak Garaşsyz, hemişelik Bitarap Türkmenistan ýurdumyzyň döwlet syýasatynyň ileri tutulýan wezipeleriniň hatarynda durýar. Hazaryň ekologiýa ýagdaýy barada ýurdumyzyň aýdyň we esaslandyrylan garaýşy bar. Gahryman Arkadagymyzyň belleşi ýaly, sebittde tebigaty goramak meseleleriniň çözmekde, ilki bilen, Hazar sebittiniň özboluşly we gaýtalanmajak tebigy toplum bolup durýandygynyň hakyndaky düşüňjeden ugur almak gerek. Bu toplum bitewi ekologik ulgam bolmak bilen,

Çünki, Arkadagly Gahryman Serdarymyzyň nygtaýşy ýaly, Hazar deňzi dostlugyň hem parahatçylygynyň deňizidir.

Hazar deňzi, ýokary tehniki resurslara eýedir. Deňizde ulý möçberde nebit we gaz baýlyklary bar, bu bolsa sebittde ykdysady ösüşiň we halkara maýa goýumlarynyň ösdürilmegi üçin esasy mümkinçilikleriň biridir. Mundan başga-da, Hazar deňzi kenarjaka ýurtlar üçin möhüm ulag ýoludyr. Ol, bu ýurtlaryň içkeri sebittlerini halkara bazarlary bilen baglanyşdyrmaga hyzmat edýär.

Hazar deňzi, ekologiki, ykdysady we medeni taýdan ulý ähmiýeti bolan ajaýyp ýerleriň biridir. Ol birnäçe kynçylyklar bilen güzbe-güz bolup biler, emma dowam etdirilýän tagallalar we halkara hyzmatdaşlygyň möhüm çüşmäniň sebittäki ekologiýa we ykdysadyýet üçin ähmiýetini artdyryp, geljek nesiller üçin dowam etmäge kömek edýär.

Aýgül BABAYEWA,
Mary şäherindäki 7-nji sport mekdebinin
kikboks boýunça tälimçi mugallymy.

Täze okuw ýylyna taýýarlyk görülýär

Başlangyjy 1-nji sahypada. Ylym we bilim islendik döwletin we jemgyýetiniň ösmeginiň, şol sanda ýurdumyzyň ykdysady, ylým-bilim kuwwatynyň pugtalandyrylmagynyň esasy hem-de möhüm şertidir. Şonuň üçin hem hormatly Prezidentimiz häzirkä täze okuw ýylyna taýýarlyk görülýän döwürde mekdep harytlarynyň söwdasyny guramak boýunça alnyp barýlan işler barada belläp, mekdep bazarlarynyň gertelendirilýän ýerleriniň aljylar üçin amatly bolmalydygyna hem-de olarda harytlaryň bolçulygynyň üpjün edilmegi ugrunda ähli çäreleri görmegiň zerurdygyna ünsi çekýär. Häzirkä wagtda ýurdumyzyň ähli künjeklerinde täze okuw ýylyny üstünlikli garşylamak ugrunda netijeli işler alnyp barýlar. Paýtagtymyzda we welaýatlary etrapdyr şäherlerinde hereket edýän mekdep bazarlarynda döredilen haryt bolçulygy gözüňi dokundyrýar. Bu asylyşlerde ýurdumyzyň telekeçilerine aýratyn orun degişlidir. Şu günler mekdep bazarlarynda aljylara hödürlenýän dürlü görnüşli okuw esbaplary amatlylygy, ýokary hilliligi bilen tapawutlanyp, ýaş nesilleriň täze okuw ýylyna guramaçylykly başlamagyna igreri berýär. Bu söwdanyň ygzalaňly pursatlaryny synlamak ýakymly. Indi birnäçe ýyl bäri halkymyza ýokary derejede hyzmat edip geljün hem-de ýyl-ýyldan özüni kämilleşdirip, hyzmatlaryň gerimini giňeldýän dükanelaryň biri hem paýtagtymyzda ýerleşjün «Galam» dükanelardy. Bu ýöriteleşdirilen dükanelar kanselýariýa harytlary, okuw esbaplary, baýramçylyklar we belli seneler üçin sowgatlyklar satýlýan iň ulý dükanelaryň biridir. Bu ýerden okuw esbaplarynyň dürlü görnüşlerini satyn almak bolýar. Bu ýerdäki okuw esbaplary özüniň köpdürlüligi bilen tapawutlanýar. Olaryň arasynda oganlar we guzlar üçin ýokary hilli mate-

riallardan öndürilen ýantorbalar, mekdep okuwçylarydyr talyp ýaşlar üçin niýetlenen harytlar, ýurdumyzyň taryhy ýadugärlikleri, paýtagtymyzyň owadan binalarynyň şekilleri bilen bezelen depderler we beýlekä okuw esbaplary bar. Dürlü okuw derstleri niýetlenen öndürilen depderler, şeýle hem sözlükdir kartalar çagalaryň we ýaşlaryň okuwa bolan höwesini artdyrýar. Şular ýaly okuw esbaplarynyň ählisini bu dükanelardan eljeterli bahadan satyn almaga hemme mümkinçilikler döredilipdir.

Söwda ulgamyň hyzmatlarynyň ösdürilmegi, döwrebap bazar gurallarynyň giňden ornaşdyrylmagynyň hasabyna hususy ulgamyň eýeleýän ornunyň pugtalandyrylmagy döwlet Baştutanymyzyň alyp barýan durmuş-ykdysady syýasatynyň ileri tutulýan ugurlarynyň biridir. Telekeçiler hyzmat ediş ulgamyň we söwdanyň ösdürilmegine maýa goýumlaryny goýýarlar, halkymyza giň gerimli durmuş, mahabat hem-de neşirýat hyzmatlaryny hödürleýärler.

Türkmenistanda açylan mekdep bazarlary bilen bilelik-de internet dükanelar hem ýazuw we okuw esbaplarynyň köp görnüşini hödürleýär. Bu bazarlara gitmäge wagtyňyz bolmasa, onda internet dükanelar onlaýn söwda etmek üçin ajaýyp mümkinçilik bolup biler. Internet dükanelarda söwda etmegiň esasy artykmaçlyklarynyň biri-de, ony isläň wagtyňyz öýden çykman amala aşyrmak mümkinçiligidir.

Ýurdumyzda beltenilýän Bilimler we talyp ýaşlar gününde birinji synp okuwçylara hormatly Prezidentimiziň adyndan ajaýyp sowgadyň – öwrediji kompýuteriň gowşurylýandygyny bellemek gerek. Hormatly Prezidentimiz 2022-nji ýylyň 19-njy martynda iň ýokary döwlet wezipesine girişmek dabarasynda eden çykyşynda milli bilim ulgamyň mundan beýläk-de kämilleşdirmek, ýokary hünärlä, maksada okgunly, giň gözýetimli, innowasion tehnologiýalary dolandyrmaga ukuply ýaşlary terbiýeläp üjetdirmek boýunça ähli tagallalaryň ediljekdigini aýratyn nygtaýdy.

Ylym we bilim ulgamyň toplumlaýyn ösdürmek, ony il taýdan täze derejä çykarmak hormatly Prezidentimiziň baştutanlygunda durmuşa geçirilýän döwlet syýasatynyň möhüm ugurlarynyň biridir. Şonuň üçin hem Berkarar döwletin täze eýgünligiň Galkynyşy döwründe ägirt ulý meýdanlary durmuşa geçirmäge ukuply ýokary derejeli hünärmenleri taýýaratlamaga gönükdirilen işlere, bilim edaralaryny okuw esbaplary, döwrebap okuw-tehniki enjamlary bilen üpjün etmek meselelerine aýratyn ähmiýet berilýär. Ýurdumyzyň ösüş, ýaş nesillerimiziň geljegi ugrunda tagalla edýän hormatly Prezidentimiziň jany sag, ömri uzak bolsun, il-ýurt bähbitli, döwlet ähmiýetli işleri hemişe rowaçlyklara beslensin!

Baýram ÖWLÝAGULYÝEWA,
Türkmenistanyň Mejlisiniň deputaty, telekeçi.

DÜNYÄ TÄZELIKLERI
gysga setirlerde

► **Iň uzyn ýüldürym hasaba alyndy.** ABŞ-nyň emeli hemralary tarapyndan bellige alnan 830 kilometre uzaýan mega ýüldürym şu wagta çenli ýüze çykarylan iň uzyn ýüldürym hasaplanýar. Uzynlygy 829 kilometre ýeten we azyndan, üç ştaty kesip geçen ägirt ýüldürym dünýä taryhynda iň uzyn ýüldürym diýlip ykrar edildi. Mundan öň şeýle ýagdaý 2017-nji ýylda bolup, äpet ýüldürym gündogar Tehasdan Kanzas-Siti sebitine çenli uzap, uçar bilen 90 minutlyk aralyk ýalydyr.

► **Ýekeje-de ýol heläkçiligi bolmady.** Finlündiýanyň paýtagty Helsinkide soňky 12 aýda ýol-ulag hadysalary sebäpli ýekeje-de adam pidasynyň hasaba alynmandygyny habar berildi. Taze üstünlige köp ýagdaýlar sebäp bolup, şolaryň iň esasyly hem tizligiň çäklendirilmeýi hasaplanýar. Şäheriň käýerlerinde awtoulaglar üçin tizligiň çägi sagatda 30 kilometre çenli peseldilipdir.

► **4 müň ýyglyk el uzy.** Kembrijdäki Fiswilgum muzeýiniň alymlary seýrek artefakt – takmynan, 4 müň ýyl ozalky gatan palçygyň güzünde galan müsürlü küzgegiň eliniň uzyny ýüze çykardylar. Bu yzlar aramgähler üçin niýetlenen özboluşly mejmäniň güzünden tapyldy. Şeýle önümler miladydan öňki 2055-1650-nji ýyllarda Müsürde ýasalyp, üstünde sadaka berlen zatlary goýmak üçin ulanylypdyr. Bu tapnynda el uzy abat saklanyp galypdyr.

► **Pul birligini denominirlemekçi.** Eýran milli pulunyň denominasiýa mümkinçiligine garaýar. Mejlisiň Ykdysady komiteti reforma baradaky kanuny taslamanyň esasy düzgünlerini taýýarlady. Komitetiň başlygy Şamseddin Huseýniniň sözlerine görä, rialdan dört noly aýyrmak meýilleşdirilýär, walütanyň ady öňküligine galar. Şondan soň täze bir rial ozalky 10 000 rial bilen deň bolar. Nollaryň azaldylmagy maliýe hasaplamalary aňsatlaşdyr.

► **1000 bent gurmakçy.** Saud Arabystany suw ätiýaçlyklaryny gowulandyrmak we gurakçylyga garşy göreşmek maksady bilen ýaguş suwларыny ýygnamak üçin 1000 bent gurmagy meýilleşdirýär. Bu bentleriň ýylda 4 million kub metre çenli ýaguş suwuny ýygnamaga ukuplydygy tassyklanýar. Yurt suw üpjünçligi pudagynda jemi 61,3 milliard dollarlyk iri taslamalary amala aşyrmagy meýilleşdirýär.

► **Resmi taýdan gurluşygyna başlandy.** 8-nji awgustda Gazagystanyň Almaty sebitinde ýurduň ilkinji atom elektrik bekediniň gurluşygyna resmi taýdan badalga berildi. Häzirki işleriň ýurtta atom desgasynyň gurluşygyna taýýarlyk görmeginiň möhüm tapgyry bolan inženerçilik we gözleg işleriniň başlandygyny alamatlandyryandygyny habar berilýär. Desganyň gurluşyk işlerini tamamlamak 2035-2036-njy ýyllarda meýilleşdirilýär.

► **«GPT-5» emeli aň modeli hödürlendi.** «OpenAI» tölegli abuna bolmazdan hem ähli «ChatGPT» ulanyjylary üçin elýeterli bolan «GPT-5» emeli aň modelini hödürledi. İşläp düzüjiler täze önümiň öňki nusgalarynyň esasy artykmaçlyklaryny özünde jemleýändigini, barlaglardan we derňewlerden başlap, programmirlenmäge we amaly meseleleriň çözülmegini çenli köp meseleler üçin niýetlenendigini bellediler.

► **Ýaşauşy ýene-de dowam edipdir.** Arheologlar miladynyň 79-njy ýylynda Wezuwiniň atylmagy zerarly weýran bolan Pompeide weýrançylykdan soň hem ýaşauşyň gaýtadan dowam eden bolmagynyň mümkindigini görkezýän subutnamalary tapdylar. Wulkan atylmazdan öň şäherde 20 müň töweregi adam ýaşapdyr. Wulkan atylmada şäheriň 15-20% ilaty heläk bolupdyr. Heläkçilige, esasan, şäheri gursap alan äpet kül we gaz buludy sebäp bolupdyr.

2025-nji ýylda dünýäniň iň köp ýaýran dilleri

Iňlis dili halkara aragatnaşygynda ulanyýan esasy dilleriň biri bolmagynda galýar, ýöne onuň ýörgünçligi ilkinji nobatda ony köp adamyň ene dili hökmünde däl-de, ilkinji dil hökmünde öwrenmegi bilen baglanyşyklydyr. Iňlis dilinde gepleýänleriň umumy sany 1,5 milliarddan geçýär, ýöne iňlis dili olaryň diňe dördten biriniň ene dilidir. Galanlary iňlis dilini söwda, bilim ýa-da gümene üçin öwrenýär. Bu barada dünýä dilleri boýunça abraýly maglumat portaly «Ethnologue» habar berýär.

Ilkinji orunda 1,2 milliard adamyň bilýän hytaý dili (putunhua) gelip, bu dili ene dili hökmünde ulanýanlar umumy sanynyň 84 göterimini emele getirýär. Bu Hytaýyň ägirt ulý ilatyny we hytaý diliniň daşary ýurtlarda ulanylyşynyň çäklidigini görkezýär.

Ispan dilinde-de şuňa meňzeş ýagdaýlar gözleýär: ispança gepleýänleriň 558 millionynyň 87 göterimi bu dili, esasan hem, Ispaniýada we Latyn Amerikasynda öwrendi.

Şeýle hem 2025-nji ýylda has giň ýaýran dilleriň sanawynda Günorta Aziýanyň ilatynyň sanynyň artýandygyny görkezýän hindi (609 million) we bengal (284 million) dilleri bar. Şol bir wag-

tyň özünde Pakistanda we Hindistanda 246 million adam urdu dilinde gepleýär. Sanawyň başyndaky 20 dil şeýle tertipde gelýär:

Iňlis dili 1,5 milliard, hytaý dili (putunhua) 1,2 milliard, hindi dili 609,1 million,

ispan dili 558,5 million, arap dili 334,8 million, fransuz dili 311,9 million, bengal dili 284,3 million, portugal dili 266,6 million, rus dili 253,4 million, indoneziýa dili 252,4 million, urdu dili 246 million, nemes dili 134 million, ýapon dili 125,6 million, nigeriýanyň pijin dili 120,7 million, Müsüriň arap dili (mas-ri) 118,6 million, marathi dili 99,3 million, wýetnam dili 97 million, telugu dili 95,8 million, hausa dili 94,4 million, türk dili 91,3 million.

Bütindünýä robot konferensiýasy geçirildi

8-12-nji awgust aralygynda Pekinde geçirilen Bütindünýä robot tehnikalary maslahatynda 100-den gowrak öňdebaryjy robot tehnikalary ilkinji gezek görkezildi, bu bolsa geçen

ýyldakdan iki esse köpdür. Bu innowasiýa üçin global platforma hökmünde maslahatyň barha artýan ähmiýetini tassyklaýar.

Maslahat Pekiniň «Beijing E-Town» atly ykdysady we tehnologik ösüş zolagynda guraldy. Bu çärede dünýäniň 200-den gowrak öňdebaryjy robot öndürýän kompaniýasynyň 1500-den gowrak eksponaty görkezildi. Çäräniň esasy aýratynlygy gatnaşyjylara «akylly» maszynlaryň geljeline göz aýlamaga mümkinçilik berýän ösen robotlaryň ilkinji görkezilişi boldy. Bu maslahatyň esa-

sy özüne çekiji aýratynlygy adampisnit robotlar bolup, öndürjileriň 50-si soňky işläp düzen robotlaryny hödürlediler.

Hytaýyň elektronika institutynyň başlygy Sýuý Sýaolanyň pikirine, Hytaý 2024-nji ýylda robot tehnikalary boýunça global patent arzalarynyň üçden iki bölegini tabysyrdy we dünýäniň iň ulý öndürjisi derejesini saklap, 556 müň senagat robotyny öndürdi. Soňky 10 ýylda maslahata gatnaşýan halkara guramalaryň sany 12-den 28-e, daşary ýurtly gatnaşyjylaryň sany bolsa, 10-dan 80-e ýetdi.

Hytaýyň elektronika instituty we Bütindünýä robot hyzmatdaşlygy guramasy tarapyndan bilelikde guralan bu maslahat rekord derejede hal-eksponaty görkezildi. Çäräniň esasy aýratynlygy gatnaşyjylara «akylly» maszynlaryň geljeline göz aýlamaga mümkinçilik berýän ösen robotlaryň ilkinji görkezilişi boldy. Bu maslahatyň esa-

Asma köpriniň taslamasy tassyklandy

Italiýanyň Hökümeti Apennin ýarým adasyny Sisiliýa adasy bilen birleşdirjek dünýäniň iň uzyn asma köprüsiniň taslamasyny tassykladý. Uzynlygy 3,3 kilometre barabar bolan bu köprüniň iki sany aýagy bolup, olaryň her biriniň beýikligi 399 metre deň bolar. Taslamanyň çäk ediliýän bahasy 13,5 milliard ýewro deň.

Italiýanyň Premýer-ministri Jorja Meloni köprüniň gurluşygyna tutuş ýurt üçin strategik ähmiýetli taslama diýip baha berdi. Wi-se-premyer, ulag we infrastruktura ministri Matteo Salvini hem öz gezeginde, bu desganyň sebitleriň we umuman ýurduň ösüşini çaltlandyryjakdygyny aýtdy.

Köp sanly innowasiýalaryň öz içine alýan desganyň gurluşygy 6 ýyl dowam eder. Infrastrukturanıň özara baglanyşygyny üpjün etmek üçin 40 kilometreden gowrak ýol we demir ýol gurmak meýilleshdirilýär. Bu köprü Günorta Italiýanyň we tutuş ýurduň ösüşiniň strategik ähmiýetli infrastruktura öwürler hem-de transýewropa

ulag ulgamlarynyň döredilmegini tamamlamak meselesinde milli gyzyklanma döredýär. Ýatlap geçsek, bu taslama 1960-njy ýyllaryň ahrynyndan bäri Italiýanyň Hökümetiniň gün tertibinde boldy.

Uzak ömür üçin maýa goýýar

Şwesiýada uzak ömür pudagynda (longevity) bolan gyzyklanma barha artýar – bu ömri uzaltmak maksady bilen ösen lukmançylyk tehnologiýalaryny, berhizleri, okuwly we ýaşauşy durmuşyny utgaşdyrýan ugur. Soňky wagtlar ýurtda işewürleriň we maýadarlaryň köpüsi ömri uzaltmak, keselleriň önümi almak we garrlygyň hilini ýokarlandyrmak maksady bilen dürli usullary hödürleýän innowasiýa başlangyçlaryna maýa goýýarlar. Esasy üns, aýratynda, biohakinge, emeli aň arkaly anyklaýşa, telelukumanyçylyga, gan derňewine, bedeni skanirlenmäge we ýymittenmegiň täze görnüşlerine gönükdirilendir.

Iýun aýynda Stokgolmda geçirilen «Super human» maslahatyna 800 töweregi maýadar, telekeçi we höwesjeň jemlendi. «Don't die» hereketiniň ruhlandyryjysy hökmünde tanalýan işewür Brayan Jonson bu maslahatyň esasy myhmany boldy. Hereketiniň işjeň agzalaryndan biri, prodýuser we maýadar Aras Pournouri. Onuň pikirine, bu Jeff Bezos we Piter Til ýaly şahsyýetleriň eýýäm gyzyklanma bildiren geljegi ulý pudagydyr.

ýäm 2,5 milliard ýewrodan gowrak pul toplam, Şwesiýada we Beýik Britaniýada klinikalary açdy.

Şeýle-de bolsa, alymlar bu tendensiýa şübhele garayarlar. Karolinska institutynyň dosenti Karin Modig, soňky onýyllyklarda ortaça ömrüň dowamlylygynyň ýokary derejeli durmuş ýörelgesi arkaly däl-de, lukmançylygyň ösmegi, ýürek kesellerini we rak keselini bejermek bilen gazanylandygyny belleýär.

Afrikanyň has ösen infrastrukturaly ýurtlary

Afrika yklymynyň ykdysady taýdan ösüşini seljermäge ýöriteleşen «The African Exponent» portaly infrastrukturany ösdürmekde möhüm öňegidilişlik gazanan 10 Afrika ýurduňyň sanawyny çap etdi.

Sanawyň başyny Seýşel adalary çekýär. Yurt özüniň syýahatçylyk babatda özüne çekijiligi we ilkinji nobatda, balykçylyk pudagyna daýanýan ykdysadyýeti bilen tanalýar. Müsür ikinji, Liwiýa üçünji orny eýeleýär. Liwiýa ozalky taslamalary janlandyrdy we halkara hyzmatdaşlygy arkaly täze taslamalary durmuşa geçirdi.

Sanawa Demirgazyk Afrika sebitinden baş ýurt girdi. Marokko, Müsür, Alžir, Tunis we Liwiýa ýaly ýurtlarda şäher meýinamalaşdyrylyşy we strategik halkara hyzmatdaşlygy infrastrukturanyň depginli ösüşine sebäp boldy.

Marokko Patyşalygy infrastrukturasy-nyň ösüşini çaltlandyrmak üçin Hytaý we Koreýa Respublikasy ýaly Aziýa ýurtlary bilen hyzmatdaşlygyndan peýdalanan öňdebaryjy Afrika ýurtlarynyň biridir. Şeýle-de Marokkonyň iri taslamalary sebitiň ykdysady merkezi hökmünde, esasan hem, deňiz ulaglary, demir ýollar we arassa energiýa ugurlarynda ýurduň ornuny berkitmäge goşant goşdy. Hasabatda Marokkonyň käbir möhüm taslamalaryna, şol sanda Tanžer bilen Kasablankanyň

arasyndaky ýokary tizlikli demir ýol şahasyna üns çekilýär. Bu demir ýol liniýasy yklymdaky ilkinji özboluşly ugurdyr we halkara hyzmatdaşlygy arkaly işlenip düzüldi. Ortaýer deňiziniň iň öňdebaryjy portlaryndan biri bolan «Tangier Med» senagat port toplumy, Warzazat şäherindäki gaýtadan di-

keldilýän energiýa desgalary hem nazara alyndy.

Bu sanawda «geografiýa infrastrukturany ösdürmekde aýratyn ähmiýete eýedir» diýlip bellenen geçilýär. Çünki adalarda ýa-da Ortaýer deňiziniň kenarларында ýerleşýän ýurtlaryň köpüsi has amatly ýerleri eýeläp, sanawda öňdäki orunlarda ýerleşýär.

«Gowý infrastrukturata islendik ýurduň ösüşiniň esasy özenidir. Adamlar ýurduň ösüşini kesgitlemek üçin köplenç ýollara, elektrik toguna, howa menzillerine we suw ulgamlaryna baha berýärler. Şeýle-de bolsa, infrastruktura bir ýurduň maliýe serişdelerini we baýlyklaryny nähiili dolandyryandygyny we raýatlaryna näderejede goldaw berýändigini görkezýär» diýip, «The African Exponent» portaly belleýär.

ABŞ emeli aňda öňde barýar

ABŞ emeli aň babatda öňde barýar, Hytaý ikinji, Beýik Britaniýa üçünji orunda durýar. Bu barada Hytaýyň ulmy we tehnologiýa maglumat instituty hem-de Pekin uniwersiteti tarapyndan taýýarlanan emeli aň boýunça innowasiýa indeksi baradaky hasabatda tassyklanýar.

Hasabatnyň awtorlary birnäçe kriteriýa esasynda 46 ýurdu gözden geçirdiler: esasy goldawy, çeşmeleri we ösüş üçin gursawly, ulmy we tehnologik barlaglary we gazlylyp alynýan ýerleri, senagat we innowasiýa taýdan ulanylyşy, şeýle hem halkara hyzmatdaşlygy we alyş-çalyşlary. Ýurtlar 39 görkeziji esasynda seljiril-di, olaryň her birine üç derejeli ulgam bo-

ýunça baha berildi.

ABŞ we Hytaý emeli aň babatda dünýäde öňdebaryjy orny eýeleýärler diýlip, hasabatda bellenilýär. Emeli aň üçin çileri öndürýän kompaniýalaryň, ýokary hünärlü hünärmenleriň, öňdebaryjy ulmy žurnallardaky makalalaryň we iri emeli aň modelleriniň köpüsini bu ýurtlar düzýär.

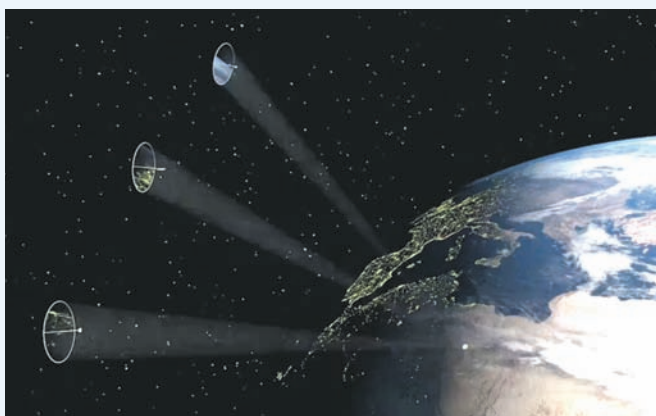
ABŞ 100-den 77,97 bal, Hytaý 58,01 bal, Beýik Britaniýa 36,60 bal gazandý. Şeýle hem ilkinji onluga Ýaponiýa (33,77), Koreýa Respublikasy (33,48), Germaniýa (32,22), Singapur (31,57), Fransiýa (30,98), Kanada (29,79) we Hindistan (29,41) girdi. Russiýa 17,49 bal bilen 30-njy orny eýeledi.

Kosmosa äpet aýna ibermekçi

ABŞ-da ýerleşýän «Reflect Orbital» kompaniýasy üýtgeşik taslamany durmuşa geçirmekçi. Bu ýerde gürrüň Gün şöhesini serpikdirmek üçin kosmosa ulla-kan aýna ibermek hakynda barýar. Maksat Günüň ýagtylygyny elektrik energiýasyny öndürmek ýa-da deňiziň we gury ýeriň belli bir ýerlerini ýagtylandyrmak üçin gijeleri-ne Ýere gönükdirmekdir.

Gün energiýasyna zerurlyk barha artýar, ýöne gije-gündiziň üýtgemegi sebäpli elmydama elýeterli däl. Şol sebäpli Gün panelleriniň netijeliligi peselýär, sebäbi olar 24 sagadyň dowamynda bir-näçe sagat işlemän durýarlar. Şeýle-de bolsa, bu mesele henizem çözülip bilner. Kaliforniýada ýerleşýän «Reflect Orbital» kompaniýasy kosmosa ulý aýna ibermegi tekliş edýär. Bu ýuka, ýöne örän çydamly poliefir plýonkanyň bir görnüşidir.

Kompaniýa diňe bir gije elektrik öndürmek üçin Gün şöhesini Ýere gönükdirmek bilen çäklenmän, eýsem, gury ýer ýa-da suwly giňişligiň käbir ýerlerini ýagtylandyrmagy meýilleshdirýär. «Reflect Orbi-

tal»-yň meýilnamasynda – pes orbitaly hemra arkaly serpikdirijileri döretmek üçin deňiz derejesinden 600 metr belentlikde 57 aýna obýektini uçurmagy meýilleshdirýär. Häzirki wagtda kompaniýa howa şary arkaly 2,4 m² ölçegdäki aýnany asmana göterip, onuň işleýşini üstünlikli synagdan geçirdi.

Howanyň üýtgemegi sebäpli göçürilýär

Tuwalu ada döwleti deňiz derejesiniň ýokarlanmagy we tupanlaryň köpelmegi sebäpli 11 müň raýatynyň hemmesini Awstraliýa göçürmäge taýýarlanýar. 2023-nji ýylda iki ýurduň arasynda klimatik wiza boýunça göçüp barýanlary kem-kemden kabul etmek barada şertnama baglaşylypdy.

Tuwalunyň ortaça beýikligi deňiz derejesinden bary-ýogy 2 metr beýik. Temperaturanyň ýokarlanmagy diňe buzluklaryň eremegine sebäp bolman, eýsem, adalary suw basýan güýçli tupanlaryň hem köpel-

megine sebäp bolýar. «Wired» neşiriniň

habaryna görä, 2025-nji ýylyň iýulyna çenli Awstraliýa komissiyasy göçürmek üçin 9 müň töweregi arza aldy – bu ähli ulý ýaşly ilatyň hemmesi diýen ýalydyr.

Täze Günorta Uels uniwersitetiniň barlag geçirijisi Jeýn MakAdamyň pikirine, Awstraliýa we Täze Zelandiýa göçüriş maksatnamalary bilen bilelikde, ýaşauşylaryň 4 göterimi her ýyl ýurtdan çykyp biler. Bu görkeziji onýyllygyň dowamynda ilatyň ýarysy diýen ýalydyr.

Göçürmek işleri dowam edýärkä, Tuwalunyň ýolbaşçylary ýitirilen landşaftyň we

medeni ýadygärlikleriň sanly nusgasyny saklamak maksady bilen adalary 3D ulgamynda gözden geçirip başlady. Bu ýitip barýan ýurdu gorap saklamak we taryhda ol barada yz galdyrmak synanyşygdyr.

Birleşen Milletler Guramasynyň ösüş maksatnamasynyň maglumatlaryna görä, 2050-nji ýyly çenli ýüzlerçe million ilaty bolan kenarýaka şäherler ýygry-ýygrydan suw joşmasy bilen ýüzbe-ýüz bolar. BMG-niň habaryna görä, eýýäm deňiz derejesiniň ýokarlanmagy dünýäde, takmynan, 1 milliard adamyň durmuşyna täsirini ýetirýär.

TARYHDA ŞU GÜN

1914-nji ýylyň 15-nji awgustynda Panama kanalyndan ilkinji bolup «Ancon» amerikan gämisi geçýär. Şeýle-de bolsa, kanal resmi ýagdaýda 1920-nji ýylyň 12-nji iýunynda açylýar. Karib deňizi bilen Atlantik ummanyyny birleşdirýän suw desgasynyň uzynlygy 82 kilometre ýetýär. Gämiler kanaly ortaça 9 sagatda, iň gysga 4 sagat 10 minutda geçýär. Kanaldan ýylda 14 müň gämi geçip, takmynan, 280 million tonna ýük (ummanlardaky ýükleriň 5%-i) daşalýar.

ÝERALMANYŇ WATANYNA SYÝAHAT

Dünýäde iň köp iýilýän gök-bakja önümleriniň biri bolan ýeralmanyň 5 müňden gowrak görnüşi bar. And daglarynyň etegi, Günorta Amerikanyň Peru, Boliviýa, Ekwador, Çili we Argentina ýaly sebitleri ýeralmanyň ilkinji medenileşdirilen ýerleri hasaplanýar. Köplenç ýeralmanyň ata Watany diýlip Peru döwleti atlandyrylýar. Arheologik tapyndylar 10 müň ýyl mundan ozal bu sebitde ýerli ilat tarapyndan ýeralmanyň ekilendigini görkezýär. Ilkibaşda agajyň köki ýaly egrem-bugram görnüşde bolan gök ekiniň bu görnüşi ýüz ýylyklaryň dowamynda seçgi işleriniň netijesinde, häzirkilere meňzeş – daşy ýylmanak, owadan görnüşe getirilýär.

Perunyň ýeralma ösdürilip ýetişdirilýän ekerançylyk merkezleri:

Kusko. Bu şäherde gymyzy-sary reňkden gyzyly reňke çenli ýeralmanyň birnäçe görnüşini görmek bolýar. Reňkli ýeralmalaryň mekany bolan Kuskoda gök-bakja ekiniňiň bu görnüşi dagyň 3 – 4 müň 200 metr belentliklerinde ösdürilip ýetişdirilýär. Bu ýerde ýeralma ekilen meýdanlary suwarmak üçin täsin tehnologiýalar ulanylýar.

Titikaka köli. Perunyň we Boliviýanyň serhedinde – 3812 metr belentlikde ýerleşýän köliň töwreginde aýmara halky ýeralmanyň dürli görnüşlerini ösdürip ýetişdirýär. Bu ýerde ýeralmadan doňduryp, Güne guratmak arkaly çuno taýýarlanylýar. Bu usul And daglarynyň 4 müň metrlik belentliklerinde ýaşaýan halkyň ýeralmany zaýalaman uzak wagtlap saklamagyna ýardam edýär.

Keramatly jülge. And daglarynyň eteginde, Kusko şäheriniň demirgazygynda ýerleşýän bu jülge gady-my döwürlerden bäri hasylyly topragy bilen tanalýar. Bu ýerde ýeralma barlaghanalaryndaky işler bilen ýakyn-dan tanşyp bolýar. Şeýle hem gadymy ýeralma fermalaryna baryp, gök-bakja önüminiň taryhy bilen baglanyşykly maglumatlary öwrenip bolýar.

Altiplano. Altiplanonyň ahyrsy-bärsi görünmeýän belentliklerinde ýeralmanyň ýerli görnüşleriniň yüzler-

çesi ösdürilip ýetişdirilýär. Sowuk howa şerti bolan Altiplanonyň ilaty ýeralma hasylyny çuno usulynda uzak wagtlap saklaýar.

Perunyň paýtagty Lima şäherinde Halkara ýeralma merkeziniň (International Potato Center, CIP) edarasy ýerleşýär. Bu gözleg merkezinde ýeralmanyň genetik dürliüligini gorap saklamak, azyk howpsuzlygy we howanyň üýtgemegine garşy göreşmek bilen baglanyşykly işler alnyp barylýar. CIP dünýädäki iň ulý ýeralma genetikasyny öwrenýän merkez hasaplanýar.

TARYHY

Ýeralmany ilkinji bolup Peruda ýaşan inki halky medeni görnüşe getirýärler. Titikaka köliňiň kenarynda, And daglarynda mesgen tutan bu halk çuno usuly arkaly ýeralmany 10 ýyly çenli saklap bilipdirler. Inkiler ýeralmany şikesi bejermekde, hassany aýaga galdyrmakda gudratly iýmit hökmünde ulanypdyrlar. Ýeralmanyň dünýä ýaýramagy XVI asyryda ispanlaryň deňiz ýollary arkaly And daglaryna aralaşmagy bilen başlanýar. Ispanlar ýeralmanyň medenileşdirilen görnüşlerini ýany bilen alyp gaýdyp, Ýewropa getirýärler. Ilkibaşda geň görülen bu bakja önümi wagtyň geçmegi bilen halklaryň esasy iýmitleriniň birine öwürülýär. 1600-nji ýyllardan soň Ýewropada ýeralma bilen baglanyşykly birnäçe seçgilik işleri geçirilýär. 1800-nji ýyllaryň ahyrynda ýeralmanyň häzirkiki wagtda iň köp ulanylýan

sorty – russet ýeralmasy döredilýär. Ýeralma dünýäde iň möhüm dördünji iýmit hasaplanýar. Ýeralmanyň Ýer yüzüne ýaýramagy nahar taýýarlamagyň usullaryny hem baýlaşdyrýar.

PEÝDASY

Ýeralma ýokumly maddalara baý gök-bakja önümi bolup, immunitet, ýürek we iýmit siňdiriş agzalary üçin örän peýdalydyr. Düzüminde B6, C witamini, kaliý, süýüm ýaly maddalary saklaýan ýeralma berhiz saklaýanlaryň esasy iýmitiniň biridir. Ýeralma öýjükleriň ösmeginde, beýniniň işjeňliginde we nerv ulgamynyň işinde möhüm ähmiýete eýe bolup, gan basyşyny kadalaşdyrmaga, insult howpuny azaltmaga ýardam edýär. Iýmit siňdiriş ulgamyndan ejir çekýän adamlara gaýnadylan ýeralma iýmek maslahat berilýär. Çünki ýeralmanyň düzümindäki süýüm aşgazan we içege ýollaryny dikeltmäge ýardam edýär. Ýeralmada gandaky şekeriniň derejesini kadalaşdyrmaga ýardam edýän krahmal saklanýar. Ýeralmany gaýnadyp ýa-da buglap bişirmek gowurmakdan has peýdaly bolup, peýnir ýa-da gaýmak goşulan-da ýokumlylygy has-da artýar. Dünýäde her ýyl 375 million tonna ýeralma hasyly alynýar. Ýeralma ösdürip ýetişdirmekte Hytaý, Hindistan, Russiýa, ABŞ, Germaniýa, Bangladeş, Pakistan we Peru ýaly ýurtlar önümligi eýeleýär. Ýeralmany iň köp iýýän halk belaruslar bolup, adam başyna her ýyl 180 kilogram ýeralma düşýär.

Wýetnamlylaryň milli başgaby

Howanyň yssy günlerinde adatça matadan tikilen öňi saýawanlı başgaplar geýilýär. Başgap geýmek keltäni yssydan ýa-da sowukdan goramaga ýardam edýär. Şeýle-de bolsa kábir ýurtta moda ýa-da bezeg maksady bilen hem täsin başgaplar geýilýär. Halklaryň köpüsünde özüniň milli başgaby bolup, bu ugurda wýetnamlylaryň tegelek şlýapasy ünsi özüne çekýär.

«Non lá» wýetnam medeniýetiniň möhüm nyşanlarynyň biri hasaplanýar. Köpçüligiň arasynda «bambuk şlýapa» diýilýän tegelek şlýapa öz gözbaşyny XIII asyrdan alyp gaýdýar. Tran dinastiýasy döwründe oňlanyp tapylan bu şlýapa taryh we döp-dessurlar bilen baglanyşyklydyr. Başgabyň bu görnüşi palma ýapragyndan we bambugyň çybygyndan ýasalýar. Ilki bambuk agajynyň çybygyndan şlýapanyň gabarasy ýasalýar. Soňra 24-35 sany palma agajynyň ýapraklary gezek-gezegine geçirilip dokalýar. Taýýar bolan şlýapa senetçiler tarapyndan dürli

şekiller we naguşlar bilen bezelýär. «Non lá» Wýetnamda sungat eseri hökmünde görüldür. Çünki şlýapada gizlin suratlar we ýazgylyar ýerleşdirilip, ony diňe Güne tutanyňda görüp bolýar. Uj çüri, tegelek gurşawly bu şlýapa ýagşy geçirmeýändigini bilen tapawutlanýar. Ekerançylardan başlap islendik adam «non lá» geýip musson ýagşy möwsümini geçirip bilýär. Adatça «non lá» şlýapasyny 4-8 sagat aralygynda dokap bolýar.

Wýetnamda «non lá» şlýapasyndan başga-da, muong halkynyň başgaby bolan «muong» şlýapasy, «tho cam» moda şlýapasy, döredijilik adamlarynyň geýýän «taý» şlýapasy, toýda gelinleriň geýýän «non co dau» (taci) şlýapasy we şäherde geýilýän häzirkiki zaman şlýapa görnüşleri bar. «Non lá» şlýapasy soňky ýyllarda halkara derejesinde geçirilýän festiwallarda we moda sergilerinde elýetmez aksesuarlaryň birine öwürülýär. Wýetnama barýan syýahatçylar ýadugärlik sowgady hökmünde ýanlary bilen hökman «non lá» alyp gaýdýarlar.

ÇAĞALAR

Çaý dünýä dilleriniň aglaba böleginde 2 söz bilen: «çaý» we «te» (tee, tea) görnüşinde aňladylyar.

Yagşylyk al-asmanda... (Tymal)

Bir ýola iki dostuň sözi azaşyp, biri beýlekisiniň yüzüne bir sarpyk çalyppdyr. Şapbadyň zarbyna erbet awunan dosty sesini çykarman, çägniň yüzüne «Şu gün jan ýaly dostumdan şapbat iýdim» diýip ýazypdyr.

Olaryň ýoly güýçli akýan derýanyň üstünden düşüp, suwdan geçip baryarkalar şapbat iýen dosty suwa taýyp, gark bolup baryan eken. Yöne dosty ony halas edipdir. Ol özüne gelenden soň, derýanyň kenaryndaky uly daş bölegine «Şu gün jan ýaly dostum meni halas etdi» diýip ýazypdyr.

Dostuna sorapdyr: – Haçan-da seni kemsidemde, sen ony çägä ýazdyň, indi bolsa, daşa ýazýarsyň. Nämä üçin? Dosty şeýle jogap beripdir: – Haçan-da, kimdir biri bizi kemsidemde, ýelleriň süpürüp taşlamagy we ýatdan çykarmagymyz üçin ony çägä ýazmaly. Yöne, haçan-da, kimdir biri bize yagşylyk eden-de, hiç bir ýel-yagmyr oňa kär etmez ýaly daşyň yüzüne oýup ýazmaly.

Yagşylyk – al asmanda, ýamanlyk – aýak astynda.

Hoşboý ysly, jana şypaly

● Çaý suwdan soň dünýäde iň köp içilýän içimlik bolup, iň meşhur hasaplanýan kofe üçünji orunda gelýär.

● Çaýyň ata Watany Hytaý bolup, 5 müň ýuldan gowrak wagt bäri bu ýurtta meşhur içimlik hasaplanýar.

● Ming neberesi döwründe (Hytaý) kerpiç ýaly gusulan çaý ýapraklary puluň ornuna hem ulanylupdyr.

● 1300-nji ýyllarda çaý ýapon medeniýetiniň aýrylmaz bölegine öwürülýär.

● XVII asyryň ortalarynda Angliýa ilkinji gezek çaý getirilýär. Şol döwürler bahasy örän gymmat bolan bu harudy diňe baý adamlar alypdyr. Angliýada çaý satýan söwdagärler dükanynyň golaýynda kiçik çägnalar açyp başlapdyrlar.

● Angliýada ilkibaşda çaý içilýän kăseleriň tutawajy ýokdy. XIX asyryň başynda hytaýly täjirleriň söwda ýoly arkaly getirmegi bilen çaý içilýän tutawajly kăseler ýöregüli bolup başlaýar.

● Döwürüňiň iň gymmat harytlarynyň biri bolan çaý daşamak üçin 1869-njy ýylda «Katti Sark» atly gämi işe girizilýär. Yük göterijiligi 10 müň halta bolan bu gämi 200 million kâse çaý ýasap bolar ýaly mukdardaky atym çaýyny Hytaýdan Angliýa daşýar.

● Aziýalylar we Ýakyn gündogarlylar 11 müň ýyl ozal keramik gaplar-

da çaý içipdirler.

● Rowaýatlara görä, hytaý imperatory Şen-nun miladydan öňki 2732-nji ýylda çaý oňlap tapypdyr.

● Amerikalylar 1904-nji ýylda Missuri ştatynyň Sent-Luis şäherinde geçirilen Bütindünýä ýarmarkasynda ilkinji buzly çaýy dadyp görýärler. Häzirkiki wagtda amerikalylar her ýyl, takmynan, 50 milliard bulgur buzly çaý içýärler. Bu ABŞ-da içilýän çaýyň 80% -den gowragyny emele getirýär. Buzly çaý häzirkiki wagtda dünýäniň köp ýurtda «Lipton» we «Nestle» atly markalar bilen meşhurdur.

● Çaýyň Hytaýda ösdürilip ýetişdirilýän seýrek duş gelýän görnüşi bolan te-guanin dünýädäki iň gymmat çaý hasaplanýar. Lezzetli tagamy bolan bu çaýyň ýapragyny 7 gezek demläp bolýar.

● Dünýäde çaýyň 1500-den gowrak görnüşi bar. Çaý Aziýanyň kábiri ýerlerinde ýabany ösýär, ýöne 25-den gowrak ýurtta bu ösümlik ýörite ekilýär.

● XVII asyryň ortalaryna çenli hytaý çaýlarynyň hemmesi gök çaýdy. Söwdanyň artmagy bilen hytaýly ekerançylar ýörite turşatma usuly arkaly hoşboý ysly gara çaý öndürmäge başlaýarlar.

● Haltajykly çaýlar ABŞ-da işlenip taýýarlanýar. 1908-nji ýylda Nýu-Yorkda ýüpek haltajyklarda möhürlenlen önümiň nusgalary şäheriň restoranlaryna iberilýär. Şeýlelikde, restoranlarda wagty tygşytlamak üçin çaý demleme-giň täze usuly – ýüpli çaýlar meşhur bolup başlaýar.

● Çaýyň, esasan, gök, gara we ak çaý ýaly görnüşleri bar. Ak çaý süýjümtik tagamy bilen tapawutlanyp, çaý agajynyň öslerindäki güllerden alnypdyr.

● Çaý dünýä dilleriniň aglaba böleginde 2 söz bilen: «çaý» we «te» (tee, tea) görnüşinde aňladylyar.

● Iň köp çaý içilýän ýurtlaryň sanawynda Türkiýe birinji orny eýeleýär. Ikinji Irlandiýa we üçünji bolup Angliýa gelýär.

Awstraliýada ýaşaýan «deňiz sygyrlary»

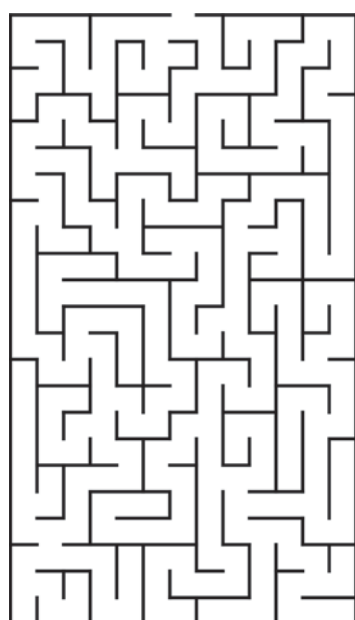
Suwasty dünýäsiniň gозzelligi, tokaýlyklary, merjen gaýalary, janly-jandarlaryň täsin hereketleri adamlarda rahatlandyryjy duýgyny döretmek bilen, deňize hem-de ummana bolan söýgini kemala getirýär. Şol sebäpli öýleriň köpüsünde kiçik hem bolsa akwariumlary görmek bolýar. Deňiz gозzelligi we deňiz jandarlary barada söz açylanda bolsa, ilki bilen Awstraliýa ýadyňa düşýär. Awstraliýanyň deňizlerinde beýleki ýerlerde duş gelmeýän janly-jandarlaryň ýüzlerçe görnüşi ýaşaýar. Şolaryň biri hem dünýäde hasaplanýar.

Uzakdan seredeniňde kite, ýakynyna barup synlanyňda delfine çalyň edýän bu jandar suwuň aşagynda ýüzüp gören pili ýadyňa salýar. Uzynlygy 3 metre, agramy 400 kilograma ýetýän bu jandaryň guýrugy kitiňki ýaly bolup, ýüzgüçleri (dň aýagy) delfiniňkä meňzeýär. Dýugon sagatda 10 kilometr tizlik bilen ýüzüp bilýär. Daşyndan seredeniňde howply jandara meňzeýändigine garamazdan dýugon deňiz oty bilen iýmittenýär. Her gün 30 kilograma çenli ot iýýän bu jandaryň düýäňki ýaly ýumşak dodagy bolup, tikenli ýa-da gaty baldakly otlary iýmäge ýardam edýär. Dýugon ekwatoriň demirgazygyndaky we günortasyndaky kenar ýakalarda – ýyly suwda ýaşaýar. Uly Barýer Rifi bu jandarlaryň esasy iýmät meýdançasý hasaplanýar. Dýugon suwuň yüzüne çykyr dem alandan soňra, otlamak üçin 33 metre çenli aşaga çümüp, 11 minuta çenli demini saklap bilýär.

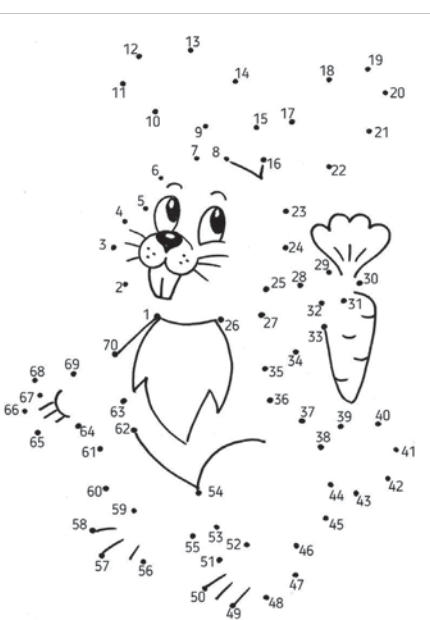
Dýugonyň beýnisi agramynyň 0,1 göterimine (400 gram) deň bolup, otlaryň görnüşlerini we otlamaga giden ýoluny ýatda saklap bilýärler. Başgaça «deňiz sygyrlary» hem diýilýän bu jandaryň üti (kesiji) we ýasy (çeýneýän) dişleri bar. 70 ýyla çenli ýaşaýan deňiz pilleri 3-7 ýuldan bir gezek köpelýärler. Dýugonyň görşi pes bolup, ullakan kellesinde nokatjuga meňzäp duran gözi bar. Dýugon sany azalyp barýan süýdemdirijileriň biri bolup, Tebigaty goramak boýunça halkara bileleşigi (IUCN) tarapyndan goralyr saklanýar. 37 ýurduň çäginde duş gelýän dýugonyň 80-85 müň sanysy Awstraliýada ýaşaýar.

Labirint

Sanlary birleşdirip, şekili reňkkläň!

Gyzykly pursat

«Regar-Tadaz» toparyny ýeňen «Ahal» toparçalarda çykyş eder

AFK Çempionlar Ligasy 2 ýaryşynyň saýlama tapgyrynyň çäginde ýurdumyzyň wise-çempiony «Ahal» topary ýeňiş gazandy. Ildeşlerimiz pleý-off tapgyrynda Täjigistanyň «Regar-Tadaz» topary bilen Tursunzade şäherinde duşuşyp, 2-1 hasabynda ýeňişini baýram etdi. 1-nji ýarymy golsuz geçen oýnuň 62-nji minutynda türkmen futbolçylary Bagtyýar Gürgeownyň kelle urgusy bilen geçiren goly esasynda öňe saýlandy. Ýöne bu goldan 2 minut soň ýer eýeleri Dewid Atsamyň uzakdan uran goly bilen hasaby deňlediler. Oýnuň 82-nji minutynda bol-

sa Hakmuhammet Başimowyň sag gyradan geçiren ajaýup pasyndan soň topy derwezä gönükdiren Süleýman Mirzoýew «Ahal» toparyna ýeňiş getiren oýunçy boldy. Şunlukda, 2-1 hasabynda ýeňiş gazanan «Ahal» topary ýaryşyň toparçalaýyn tapgyrynda çykyş etmäge hukuk gazandy. «Ahal» topary şu möwsümde bu ýaryşda ýurdu-myzyň adyndan wekilçilik etjek 2-nji topar bolup, «Arkadag» topary ýaryşa gönümel gatnaşýar.

Ýaryşyň bijeleri 15-nji awgustda çekiler we toparçadaky duşuşyklara 16-njy sentýabrda badalga berler.

3-nji aýlawla badalga berildi

Futbol boýunça Türkmenistanyň milli çempionatynda 3-nji aýlawla badalga berildi. 15-nji tapgyryň çäginde geçirilen 4 duşuşygyň 3-sinde ýer eýeleri ýeňiş gazandy. Sanawyň ýeňilissiz lideri «Arkadag» topary öz meydançasynda «Köpetdag» toparyndan 5-0 hasabynda üstün çykdy. Gollaryň ähli-de 1-nji ýarymda geçirilip, Didar Durdyýew 4 gezek tapawutlandy. Şamämmet Hydrowyň 14-nji minutda hasaby açan duşuşygynda Didar Durdyýew 18-nji, 20-nji, 28-nji hem-de 45+1-nji minutlarda topy derwezä girizdi.

«Ahal» öz meydançasynda «Nebitçi» toparyny Nazar Towakelowyň (11) hem-de Magtymberdi Berenowyň (27) gollary bilen 2-0 hasabynda utdy.

«Altyn Asyr» bilen «Aşgabat» toparlarynyň arasyndaky oýunda-da aragatnaşykçylyk 2-1 hasabynda ýeňiş gazandy. Duşuşykda «Altyn Asyryň» gollaryny Abdyrahman Annamyradow (4) bilen Süleýman Muhadow (47). «Aşgabat» toparynyň ýeke-täk goluny bolsa Begmyrat Baýow (53 p) geçirdi.

Tapgyryň myhmançylykda ýeňiş gazanan ýeke-täk topary «Şagadam» bolup, Hazaryň şäheriniň kluby myhmançylykda «Merw» toparyndan Mekan Aşyrowyň 58-nji minutdaky goly esasynda ýeňişini baýram etdi (1-0).

Wagty öňe süýşürilen 21-nji tapgyryň çäginde

3 duşuşyk geçirildi. Öňdebaryjy «Arkadag» topary myhmançylykda «Nebitçi» toparyny 8-1 hasabynda ýeňişle sezewar etdi. Duşuşykda 2 futbolçy het-trik etmegi başardy. Her ýarymda 4 gol geçiren «Arkadag» toparynyň adyndan Begenç Akmämmadow (3, 10,

TÜRKMENISTANYŇ MILLI ÇEMPIONATY									
Or.	TOPARLAR	O	Y	D	U	GOL	U		
1	«ARKADAG»	17	17	0	0	72–8	51		
2	«AHAL»	15	10	1	4	31–14	31		
3	«ALTYN ASYR»	16	9	2	5	23–20	29		
4	«ŞAGADAM»	16	8	4	4	20–19	28		
5	«NEBITÇI»	16	4	3	9	9–21	15		
6	«AŞGABAT»	16	3	2	11	12–36	11		
7	«MERW»	16	2	4	10	7–25	10		
8	«KÖPETDAG»	16	2	2	12	9–40	8		

50), Ybraýym Mämmadow (28), Şamämmet Hydrow (45+1, 65 p, 66) hem-de Gurbanmuhammet Esenow (87) tapawutlandy. «Nebitçi» toparynyň ýeke-täk goluny 84-nji minutda Abdymuhammet Begjanow geçirdi.

«Köpetdag» bilen «Şagadam» toparlarynyň arasyndaky oýunda ýer eýeleri 90-njy minutdan soň geçiren goly esasynda ýeňiş gazandy. Daýanç Meredowyň 19-njy minutdaky goluna myhmanlar 25-nji minutda Mekan Aşyrowyň goly bilen jogap berdi. 90+3-nji minutda bolsa Jumamyrat Jumaýew «Köpetdag» toparyna ýeňiş getiren oýunçy boldy.

«Merw» bilen «Altyn Asyryň» arasyndaky oýundan gol sesi eşidildi.

Şeýle-de, wagty süýşürilen 20-nji tapgyryň duşuşygynda «Arkadag» topary öz meydançasynda «Aşgabat» toparynyň derwezesinden jogapsyz 4 gol geçirdi. Oýunda Altymyrat Annadurdyýew het-trik edip (18, 47, 62), beýleki goly-da Şamämmet Hydrow (77) öz adyna ýazdyrdy.

«Fenerbahçe», «Benfika», «Kairat», «Garabag» ýaryşy dowam edýär

UEFA Çempionlar Ligasynda täze möwsüm goýlaýlap gelýär. 3-nji saýlama tapgyryň duşuşyklary hem tamamlanyp, pleý-off tapgyryndan soň liga tapgyrynda çykyş etjek ähli klublar belli bolar.

3-nji saýlama tapgyryň jogap oýunlarynda «Kopengagen» topary öz meydançasynda Şwesiýanyň «Malmö» klubunyň derwezesinden jogapsyz 5 gol geçirdi. Duşuşykda Robert 2 gezek tapawutlandy. Öz meydançasynda «Slowan Bratislawany» 1-0 ýeňen «Kairat» to-

pary jogap duşuşygynda şol hasap bilen ýeňildi. Ýöne oýundan soňky penalti urgularynda 4-3 öňe saýlanyp, ýaryşy dowam etdirmäge hukuk gazandy. Kiýewiň «Dinamosy» myhmançylykda Kipriň «Pafos» toparyndan 2-0 hasabynda utulyp (Orşç 2, Korreia 55), ýaryş bilen hoşlaşdy. Ukrain topary 1-nji oýunda-da ýeňlipdi (1-0). Azerbaýjanyň «Garabag» toparyna Demirgazyk Makedoniýanyň «Şkendiýa» toparyny Bakuda ýenmek kyn düşmedi. Jogap oýnunda myhmanlaryň öňe saýlanandygyna garamazdan, 5-1, umumy hasapda-da 6-1 üstün çykan «Garabag» pleý-off tapgyryna çykmagy başardy. «Ferenswaros» golsuz tamamlanan 1-nji oýnuň jogap duşuşygynda öz meydançasynda «Ludogores» toparyny Warg (2) hem-de Salainiň gollary bilen

3-0 hasabynda ýeňdi. Myhmançylykda «Leh Poznan» 3-1 hasabynda ýeňen «Srwna Zvezda» öz meydançasynda deňme-deň oýnady (1-1).

Çempion däl klublaryň arasynda Rotterdama «Feyenoorddan» 2-1 hasabynda asgyn gelen «Fenerbahçe» Stambulda taryhy ýeňiş gazandy. 1-nji ýarymyň ahyrynda Watanabeniň (41) goly bilen öňe geçen Niderland toparyna ýer eýeleri dessine Brawn (44) hem-de Duranyň (45+2) gollary esasynda jogap berdi. 2-nji

ýarymda-da Fred, En-Nesiriniň hem-de Talişkanyň gollaryna Watanabeniň ýene bir goly ýeterlik bolmady. Netijede, 5-2 hasabynda ýeňiş gazanan «Fenerbahçe» topary ýaryşy dowam eder. Olaryň indiki tapgyrdaky garşydaşy «Benfika» bolup, portugal kluby öz meydançasynda hem Fransiýanyň «Nissa» toparyny 2-0 hasabynda ýeňdi. Gollary toparyň norwegiýaly oýunçylary Eursnes (19) bilen Şelderup (27) geçirip, olar bir-biriniň gollarynyň pasynyň hem berdi.

Öz meydançasynda 3-0 hasabynda ýeňiş gazanan «Reýnjers» myhmançylykda «Wiktoriýa Plzenden» 2-1 ýeňile-de, pleý-off tapgyryna gataşar. Onuň bu tapgyrdaky garşydaşy «Klub Brýugge» boldy. Belgiýanyň topary öz meydançasynda Awstriýanyň «RB Sals-

burg» toparyny kynlyk bilen ýeňmegi başardy. Duşuşykda 1-nji oýunda 1-0 utulan salsburglylar arakesmä çykmazdan öňürti Rasmussen hem-de Baidunýň gollary bilen 2-0 hasabynda öňe saýlandy. Ýöne «Klub Brýugge» 2-nji ýarymda özüni dürsäp, oýnuň ahyrlarynda ýeňiş gazanmagyň hötdesinden geldi. Olara ýeňiş getiren gollary Seýs (61), Forbs (83) hem-de Wanaken (90+4) derwezä girizdi. «RB Salsburg» topary 6 möwsümden soň Çempionlar Ligasynyň final tapgyryna gataşyp bilmez.

Pleý-off tapgyrynyň duşuşyklary 19-20-nji hem-de 26-27-nji awgustda oýnalar.

3-nji saýlama tapgyryň jogap oýunlarynyň netijeleri:

Kopengagen (Daniýa) — Malmö (Şwesiýa): 5-0 (0-0), Slowan Bratislaw (Slowakiýa) — Kairat (Gazagystan): 1-0, 3-4 p (0-1), Srwna Zvezda (Serbiýa) — Leh Poznan (Polşa): 1-1 (3-1), Ferenswaros (Wengriýa) — Ludogores Razgrad (Bolgariýa): 3-0 (0-0), Pafos (Kipr) — Dinamo Kiýew (Ukraina): 2-0 (1-0), Garabag (Azerbaýjan) — Şkendiýa (D. Makedoniýa): 5-1 (1-0)

Klub Brýugge (Belgiýa) — RB Salsburg (Awstriýa): 3-2 (1-0), Wiktoriýa Plzen (Çehiýa) — Reýnjers (Şotlandiýa): 2-1 (0-3), Benfika (Portugaliýa) — Nissa (Fransiýa): 2-0 (2-0), Fenerbahçe (Türkiýe) — Feyenoord (Niderlandlar): 5-2 (1-2)

Pleý-off tapgyrynyň bijeleri (19-20-nji we 26-27-nji awgust):

Ferenswaros (Wengriýa) — Garabag (Azerbaýjan), Srwna Zvezda (Serbiýa) — Pafos (Kipr), Bude-Glmit (Norwegiýa) — Şturm Gras (Awstriýa), Seltik (Şotlandiýa) — Kairat (Gazagystan), Bazel (Şweýsariýa) — Kopengagen (Daniýa), Benfika (Portugaliýa) — Fenerbahçe (Türkiýe), Reýnjers (Şotlandiýa) — Klub Brýugge (Belgiýa)

PSŽ – 50-nji UEFA Super Kubogynyň ýeňijisi

UEFA Çempionlar Ligasy bilen Ýewropa Ligasy ýaryşlarynyň çempionlarynyň özara duşuşygy bolan UEFA Super Kubogy duşuşygynda PSŽ bilen «Tottenham» toparlary güýç synanyşdy. Italiýanyň Udine şäherindäki «Friuli» stadionynda oýnalan oýna portugalýaly Žoao Pineiro eminlik edip, duşuşyga tomaşa etmäge 21 müň 25 janköýer gatnaşdy.

Çekeleşikli geçen duşuşykda iňlis kluby azda-kände erjel oýun görkezdi. Oýnuň 39-njy minutynda goragçy Miki wan de Wen «Tottenham» toparyny öňe çykardy. Iňlisler 2-nji ýarymda-da gol bilen başladylar. Bu gezek başga bir goragçy, argentinaly Kristian Romero hasaby 2-0-a ýetirdi. Ýöne ruhdan düşmedik parizli-ler hüjüm baryny edip, ofyn netije gazanmagy başardylar. 2-0 hasabynda öňde barýan «Tottenham» topary bu üstünligini gorap bilmedi.

Oýnuň 85-nji minutynda Li Kan In jerime meydançasynyň daşyndan batly urgy bilen aratapawudy 1 gola düşürdi. 90+4-nji minutda bolsa Usman Dembeleniň pasyndan soň Gonsalu Ramuş hasaby deňledi. Şunlukda, duşuşygyň esasy wagty 2-2 hasabynda deňlikde tamamlandy. PSŽ-de hasaby deňlän futbolçylaryň 2-si hem oýna 2-nji ýarymda girdiler.

Duşuşykdan soň goşmaça wagt oýnalmazdan, penalti urgulary ýerine ýetirildi. Bu urgularda bolsa PSŽ 4-3 hasabynda üstün çykyşyň ýeňişini baýram etdi. PSŽ-de ilkinji urgyny ýerine ýetiren Witniýadan galany, ýagny Ramuş, Dembele, Li Kan In hem-de Nunu Mendes penaltini dürs urymagy başardy. «Tottenhamda» Solanke, Bentankur hem-de Porronyň urgulary takyk bolup, Wan de Wen bilen Teliň urgulary dürs bolmady. Netijede, PSŽ topary taryhynda ilkinji gezek UEFA Super Kubogyny gazanmagy başardy. PSŽ topary bu kubogy gazanan ilkinji fransuz kluby boldy. Şol sanda PSŽ UEFA Super Kubogyny gazanan 26-njy klub, Fransiýa

bolsa 13-nji ýurt hökmünde hasaba alyndy. PSŽ topary 2025-nji ýyldaky 5-nji kubogyny gazanmagy başardy. Toparyň tälimçisi Luis Enrike 2015-nji ýyldan soň 2-nji gezek bir ýylyň dowamynda 5-nji kubogyny asmana göterdi. «Tottenham» topary bolsa agza-burna gelen ýeňşi elden giderip, futbolçylar meydançany gamgyn ýagdaýda terk etmeli boldular.

50-nji gezek geçirilen UEFA Super Kubogy

duşuşygy 1974-nji, 1981-nji hem-de 1985-nji ýyllarda dürli sebäplerden oýnalmady. Bu kubogy 30-njy gezek Çempionlar Ligasynyň çempiony almagy başardy. Soňky gezek Ýewropa Ligasynyň ýeňijisi 2018-nji ýylda gazanylyp («Atletiko Madrid»). Ýewropa Ligasynyň çempiony 8, ozalky UEFA Kubokçylaryň Kubogy ýaryşynyň ýeňijisi bolsa 12 gezek Super Kubogy eýeledi.

Ilkinji gezek 1971-nji ýylda berlip başlanan bu kubogy şu wagta çenli 12 ýurtdan 25 klub ga-

zanmagy başardy. Iň köp «Real Madrid» kluby gazanyp, olar 6 gezek ýeňiji boldy. «Milandy» «Barselona» 5, «Liwerpul» 4, «Atletiko Madrid» 3, «Ayaks», «Anderlecht», «Bawariýa», «Çelsi», «Yuwentus» hem-de «Walsensiy» klublary 2 gezek UEFA Super Kubogyny eýeledi. «Aberdin», «Aston Willa», «Dinamo Kiýew», «Mehelen», «Nottingham Forest», «Parma», «Galatasaray», «Lasio», «Mançester Yunaited», «Porto», «Stýaua», «Sewiliýa», «Zenit» hem-de «Mançester Siti» toparlary bolsa 1 gezek bu arzyly kubogy asmana göterdiler.

PSŽ: Şewalye; Hakimi, Markinios, Paço, Nunu Mendes; Zair-Emeri (Li Kan In 68), Witniýa, Due (Gonsalu Ramuş 77); Barkola (Mbaýe 68), Dembele, Kwarasheliýa (Fabian Rizo 60); **Tälimçi:** Luis Enrike

TOTTENHAM: Wikario; Pedro Porro, Romero, Danso, Wan de Wen; Žoao Paliniýa (Greý 72), Bentankur, Sarr (Bergwall 90); Kudus (Tel 79), Rişarison (Solanke 72), Spens; **Tälimçi:** Tomas Frank

13-nji dünýä rekordy

Syrykly bökmegiň ägirdi, şwesiýaly üneil atletikaçy Armand Duplantis ýene bir gezek öz rekordyny täzeledi. Ol Wengriýanyň paýtagty Budapeştede geçirilen «World Athletics Continental Tour Gold» ýaryşynyň çäginde 6,29 metr bejliglige böküp, 13-nji gezek dünýä rekordyny täzeledi. Bu onuň şu ýylyň dowamynda goşan 3-nji rekordy bolup, ol soňky sapar 15-nji iýunda Stokgolmda 6,28 metr bejliglige böküpdü.

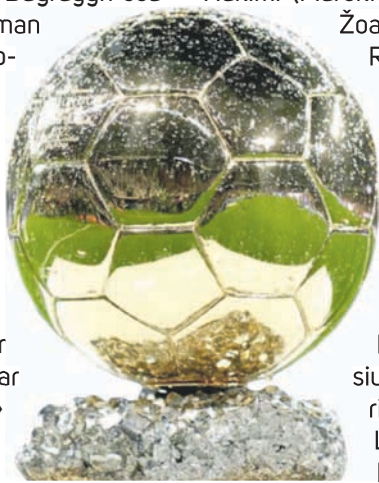
«Altyn top 2025» baýragynyň dalaşgärleri mälüm edildi

Futbol älemiňiň şahsy baýraklarynyň iň abraýlysy hasaplanýan «Altyn top» (Ballon d'Or) baýragynyň şu ýylyky dalaşgärleri mälüm edildi. «France Football» žurnaly tarapyndan berilýän baýragyň uzyn sanawynda 30 futbolçynyň ady bar. Şol 30 futbolçynyň 9-sy häzirkî wagtda Çempionlar Ligasynyň soňky çempiony PSŽ toparynda oýnaýan futbolçylardyr. Sanaw futbolçylaryň 2024-nji ýylyň 1-nji awgusty bilen 2025-nji ýylyň 31-nji iýuly aralygynda görkezzen başarnyklary esasynda düzüldi. Baýragyň esasy dalaşgärleri hökmünde Usman Dembeleniň, Lamin Yamalyň, Koul Palmeriň, Mohamed Salahyň, Rafiniýanyň attary agzaljar.

Zenatlaryň «Altyn top» (Ballon d'Or Feminin) baýragynyň dalaşgärleriniň sanawyna Hloe Kelli, Aitana Bonmati, Aleksia Putelýas ýaly futbolçylar bar. Ozal bu baýragy 2 gezek gazanan Putelýas esasy dalaşgär hasaplanýar. Zenanlar Çempionlar Ligasynyň ýeňijisi «Arsenal» 7, şeýle-de «Barselonadan» 6 futbolçy dalaşgär görkezildi.

Ýylyň iň ökde 4aş futbolçysyna gowşurylýan «Kopa Trophy» baýragyna 10 futbolçy dalaşgär görkezilip, olaryň arasynda Desire Due bilen Lamin Yamal esasy dalaşgär hasaplanýar. Zenatlaryň arasynda bolsa «Kopa Trophy» baýragy ugrunda 5 dalaşgäriň ady mälüm edildi.

Möwsümiň iň ökde derwezeçisine berilýän «Yashin Trophy» baýragynyň hem dalaşgärleri mälüm edilip, erkeklerden 10, zenatlardan 5 derwezeçi sanawa alyndy.

Ýylyň iň ökde tälimçisi baýragyna-da erkeklerdenem, zenatlardanam 5 hünärmen dalaşgärlije hödürlendi.

Baýraklaryň üňijileri 22-nji sentýabrda Parizde geçiriljek dabarada mälüm edilir.

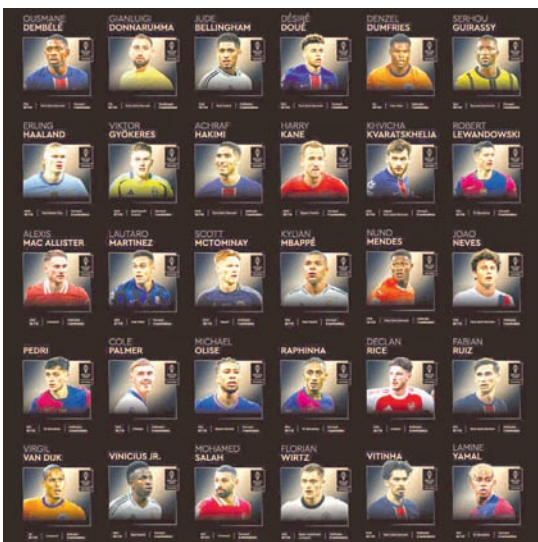
«Altyn top» baýragynyň dalaşgärleri (erkekler):

Usman Dembele (Fransiýa), Janluiji Donnarumma (Italiýa), Disere Due (Fransiýa), Aşraf Hakimi (Marokko), Nunu Mendes (Portugaliýa), Žoao Neweş (Portugaliýa), Fabian Ruiz (Ispaniýa), Witiñga (Portugaliýa) — PSŽ, Hwiça Kwares-heliýa (Gruziýa) — Napoli/PSŽ, Aleksis Mak Allister (Argentina), Mohamed Salah (Müsür), Wirijl wan Deýk (Niderlandlar) — Liwerpul, Florian Wirts (Germaniýa) — Baýer/Liwerpul, Jud Bellingam (Angliýa), Kilian Mbaýpe (Fransiýa), Wini-sius Junior (Braziliýa) — Real Madrid, Denzel Dumfries (Niderlandlar), Lautara Martines (Argentina) — Inter, Erling Holann (Norwegiýa),

Pedri (Ispaniýa) — Mançester Siti, Robert Lewandowski (Polşa), Rafiniýa (Braziliýa), Lamin Yamal (Ispaniýa) — Barselona, Maýkl Olise (Fransiýa), Harri Keýn (Angliýa) — Bawariýa, Wiktor Gýokereş (Şwesiýa) — Sporting/Arsenal, Deklan Raýs (Angliýa) — Arsenal, Seru Girassi (Kot-d'Iwuar) — Borussia Dortmund, Skott MakTomineý (Şotlandiýa) — Napoli, Koul Palmer (Angliýa) — Çelsi.

«Altyn top» baýragynyň dalaşgärleri (zenanlar): Amanda Gutierrez (Braziliýa) — Pal-

meiras, Mariono Kaldenti (Ispaniýa), Stef Katti (Awstraliýa), Emili Foks (ABŞ), Hloe Kelli (Angliýa), Frida Manum (Norwegiýa), Alessio Russo (Angliýa), Lea Williamson (Angliýa) — Arsenal, Sändi Baltimor (Fransiýa), Lusi Bronz (Angliýa), Hanna Hampton (Angliýa), Yohanna Ritting Ka-

nerid (Şwesiýa) — Çelsi, Tabita Çawinga (Malawi), Melçi Dumorni (Gaiti), Lindsii Hips (ABŞ) — Lion, Klara Mateo (Fransiýa) — Pariz FK, Klara Büll (Germaniýa), Pernill Harder (Daniýa) — Bawariýa, Kristina Girelli (Italiýa) — Yuwentus, Aitana Bonmati (Ispaniýa), Karoline Grem Hansen (Norwegiýa), Patrisia Giharro (Ispaniýa), Ewa Paýgor (Polşa), Aleksia Putelýas (Ispaniýa), Karolin Weir (Şotlandiýa) — Barselona, Ester Gonzales (Ispaniýa) — Gotham FK, Barbra Banda (Zambiýa), Marta Weiera da Silwa (Braziliýa) — Orlando Praýd, Sofia Kantore (Italiýa) — Waşington Spirit.

«Kopa Trophy» baýragynyň dalaşgärleri (erkekler): Pau Kubarsi (Ispaniýa), Lamin Yamal (Ispaniýa) — Barselona, Agýub Buaddi (Fransiýa) — Lill, Desire Due (Fransiýa), Žoao Neweş (Portugaliýa) — PSŽ, Estawio Witiñ (Braziliýa) — Palmeiras/Çelsi, Din Hýuýsen (Ispaniýa) — Bornmut/Real Madrid, Maýlz Ljuiwis-Skelli (Angliýa) — Arsenal, Rodrigo Mora (Portugaliýa) — Porto, Kenan Ýyldyz (Türkiýe) — Yuwentus.

«Kopa Trophy» baýragynyň dalaşgärleri (zenanlar): Mişell Agýeman (Angliýa) — Arsenal, Linda Kaisedo (Kolumbiýa) — Real Madrid, Wike Kapten (Niderlandlar) — Çelsi, Klaudia Martines (Paragway) — Klub Olimpiýa, Wiki Lopes (Ispaniýa) — Barselona.

«Yashin Trophy» baýragynyň dalaşgärleri (erkekler): Alisson Beker (Braziliýa) — Liwerpul, Ýassin Bunu (Marokko) — Al Hilal, Lukas Şewalie (Fransiýa) — Lill, Tibo Kurtua (Belgiýa) — Real Madrid, Janluiji Donnarumma (Italiýa) — PSŽ, Emilia-no Martines (Argentina) — Aston Willa, Yan Oblak

(Sloweniýa) — Atletico Madrid, Dawid Raýúa (Ispaniýa) — Arsenal, Mats Sets (Belgiýa) — Nottingham Forest, Yann Sommer (Şweýsariýa) — Inter.

«Yashin Trophy» baýragynyň dalaşgärleri (zenanlar): Ann-Katrin Berger (Germaniýa) — Gotham FK, Kata Koll (Ispaniýa) — Barselona, Hanna Hampton (Angliýa) — Çelsi, Çiamaka Nnadozi (Nigeriýa) — Braýton, Dafne wan Domselaar (Niderlandlar) — Arsenal.

landlar) — Liwerpul.

Zenan futbolunda ýylyň tälimçisi: Soniýa Bompastor (Fransiýa) — Çelsi, Artur Elias (Braziliýa) — Braziliýanyň zenanlar ýygynyndysy, Žustin Madugu (Nigeriýa) — Nigeriýanyň zenanlar ýygynyndysy, Rene Slegers (Niderlandlar) — Arsenal, Sarina Wigman (Niderlandlar) — Angliýanyň zenanlar ýygynyndysy.

Ýylyň iň gowy kluby (erkekler): Çelsi, PSŽ, Barselona, Bafoga, Liwerpul.

Ýylyň iň gowy kluby (zenanlar): Arsenal, Barselona, Çelsi, Lion, Orlando Praýd.

«Premier Liganyň», «La Liganyň» hem-de «Ligue 1»-iň täze möwsümi başlanýar

Futbol janköýterleriniň arasynda milli çempionatlaryň seresi hasaplanýan Angliýanyň «Premier Ligasynyň» täze 33-njy, umumlykda iňlis futbolynyň iň ýokary ligasynyň 127-nji möwsümi şu gije çampion «Liverpool» bilen «Borňmutyň» arasyndaky oýun bilen başlanar (00:00).

20 klubuň çykyş edýän ligasynyň çempionlygynyň dalaşgärleri her möwsümde bolşy ýaly, täze möwsümde-de 4-5 topar hasaplanýar. «Liverpool», «Arsenal», «Manchester Siti», «Çelsi», «Manchester Ýunaýted», «Tottenham» toparlary çempionlygynyň esasy dalaşgärleri diýlip görkezilýär. 25 ýuldan soň duşuşyklarda oýunjak toplary öndürjün şereket çalşyrylyp, APL-de mundan soň «Nike» däl-de, «Puma» şereketiniň toplary ulanlyar.

20 toparyň 3-sinden galanyna daşary ýurtly tälimçiler tälim berýär. Bu görkeziji şu wagta çenli «Premier Ligada» iňlis tälimçileriniň näme üçin çempionlyk gazanyp bilmändigini görkezýär. Dünýäde iň az ýerli tälimçili çempionatlaryň biri bolan APL-däki klublaryň 4-sine ispan, 4-sine portugal, 2-sine nemes hünärmenleri tälim berer. Şeýle-de, Italiýadan, Şotlandiýadan, Awstriýadan, Irlandiýadan, Daniýadan, Fransiýadan hem-de Niderlandlardan 1 tälimçi klublary türgenleşdirer. Çempionatda diňe 2 klubuň tälimçisi çalşyrylyp, galan klublar geçen möwsümdäki tälimçiler bilen täze möwsüme başlarlar. «Tottenham» toparynda Anže Postekoglu Ýewropa Ligasynyň çempionlygyna garamazdan, çempionatdaky orny göz öňünde tutulyp, klubdan ugradyldy. Onuň ornuna Londonyň başga bir kluby «Brentfordyň» daniýaly tälimçisi Tomas Frank wezipä bellendi. Frankyň deregine bolsa irlandiýaly Keit Andriýuws «Brentfordyň» täze tälimçisi boldy.

20 klubuň 7-si London şäherine degişli bolup, şol sebäpli her tapgyrda diýen ýaly paýtagt derbisi oýnalar. «Lids Ýunaýted» 2, «Börnlis» 1, «Sanderland» topary-da 8 ýuldan soň «Premier Liga» dolandy. Çempionatyň ilkinji 7 tapgyrynda, esasan hem, «Arsenal» güýçli garşydaşlar bilen duşuşyp, her hepde azyndan 2 sany ulý duşuşyk geçiriler.

LIVERPUL. Yürgen Kloppdan soň beltenen Arne Slotuň tälimçiligindäki ilkinji möwsümde «Manchester Siti» uzly-uzlyna 4 çempionlygyny soňlan «Liverpool» täze möwsümde-de altyn medalyny iň esasy dalaşgäri hasaplanýar. Darwin Nūnjes, Luis Diaz, Aleksander-Arnold ýaly transferlere ugradan, Diogo Žota ýaly aradan çykan futbolçylaryň ornuna Wirts, Ekitike, Mamardaşwili, Kerkez, Frimpong dagyny düzümine goşan «Liverpool» Salah, Gakpo, Wan Deýk ýaly ýuldyzlaryna bil baglaýar.

MANÇESTER SITI. Geçen möwsümi eňçeme ýuldan soň kuboksyz tamamlan «Manchester Siti» hem-de Pep Guardiola tomosda Rejnders, Şerki, Ait-Nuri ýaly oýunçylary transfer etdi. De Bruýne hem-de Griliş klubdan giden esasy oýunçylar boldy.

ARSENAL. Topçular üçin şu möwsüm, şol möwsümiň bolmagyna garaşýanlaryň sany az däl. «Arsenal» Kepa, Zubimendi, Norgor, Madueke, Gökereş, Moskera ýaly futbolçylar üçin 200 milliona golaý ýewrony sarp eden tälimçi Artetanyň klubundan Žoržinio, Parti, Tomiýasu, Tirni dagy başga klublara gitdiler.

ÇELSI. Geçen möwsümi Konferensiýa Ligasynyň hem-de FIFA Klublar Dünýä Kubogynyň çempionlyklary bilen tamamlan «Çelsi» topary ýene-

de ep-esli futbolçyny transfer etdi. 300 million ýewro golaý çykdajy eden londonlylar Essugo, Delap, Sarr, Žoa Pedro, Gittens, Hato, Estewao ýaly oýunçylary alyp, Arrizabalaga, Petrowiç, Madueke, Žoa Feliks, Dewsbürri-Holl, Ugoçukwu, Broýa dagyny hem başga toparlara ugrady.

MANÇESTER ÝUNAÝTED. Ruben Amoriniň tälimçiliginde şowsuzlyk babatda taryhy möwsümi başdan geçiren «Ýunaýted» 3 sany ýuldyz hüjümçini – Mateus Kunýa, Braýan Mbemo hem-de Benýamin Şeşko dagyny düzümine goşdy. Reşford, Eriksen, Lindelöf dagy başga kluba gidip, topardan ýene-de käbir oýunçylaryň ugradylmagyna garaşylýar.

Ispaniýanyň çempionaty «La Liganyň» 95-nji möwsümünde-de 3 topar – «Real Madrid», «Barselona» hem-de «Atletiko Madrid» çempionlygyny esasy dalaşgäri bolar.

13 toparyň tälimçisi ýerli hünärmenler bolup, 7 klub legionerler tarapyndan türgenleşdirilýär. Legionerleriň 3-si argentinaly bolup, galanlary italiýaly, çili, horwatiýaly hem-de germaniýaly tälimçilerdir.

Çempionatdan Madrid şäherinden 3, welaýaty goşanyň-da-da 4 topar, şol sanda Walensiýadan, Barselonadan, Sewiliýadan 2 klub çykyş eder. Dünýäniň iň esasy duşuşygy hasaplanýan «El Klasiko», şol sanda Madrid, Bask, Katalunýa, Walensiýa, Andalusiýa derbileri esasy garaşylýan oýunlar bolar.

«Lewante» 3, «Elçe» 2 ýuldan soň «La Liga» gaýdyp geldi. Meşhur futbolçy Santi Kasortanyň çykyş edýän «Owiedo» topary bolsa pleý-off duşuşygynda «Mirandesi» ýeňip, 24 ýuldan soň «La Ligada» çykyş etmäge hukuk gazandý.

BARSELONA. Käbir oýunçylaryny resmi hasaba almakda (malige pleý-off düzümini sebäpli) kynçylyk çekýän «Barselona» muňa garamazdan, çempionlygyny esasy dalaşgäri hasaplanýar. Hansi Fligh toparynyň düzümine Reşford goşuldy. Geçen ýulky düzümini goramagy başaran toparyň janköýterleri Yamal, Lewandowski, Pedri, Rafiniýa ýaly ýuldyzlaryna ulý ynam bildirgär.

REAL MADRID. Topardaky iň uly düýtgeşiklik Karlo Ançelottiniň gitmegi bolup, onuň ornuna Habi Alonso wezipä bellendi. Mbappe, Winisus, Walwerde, Arda Güler ýaly oýunçylaryna bil baglaýan paýtagtlylar Hýoýsen, Aleksander-Arnold, Karrera, Mastantuono toparyň täze transferleridir.

ATLETIKO. Paýtagtyň beýleki esasy topary soňky gezek 2021-nji ýulda çampion bolupdy. 14 ýuldan bäri Diego Simeoneniň tälimçiligindäki topar 9 futbolçyny düzümine goşdy. Korrea, Witsel, Lino, Lemar, De Paul ýaly oýunçylar bolsa topardan gitdi.

PSŽ we beýlekiler

Ýewropada TOP 5 çempionatyň 5-njisi bolan Fransiýanyň çempionaty «Ligue 1»-de 88-nji möwsüme şu gijeki «Renn» – «Marsel» duşuşygy bilen badalga berler. Çempionatdaky iň uly tazelik eňçeme ýuldan soň bir şäherden 2 klubuň bir möwsümde çykyş etmegi bolar. Ýagny 33 ýuldan soň «Ligue 1»-de paýtagt derbisi oýnalar. Eýýämden iki duldegiş stadionlarda oýunjak PSŽ-Pariž derbileri köpleriň esasy üns merkezindäki oýunlar bolar.

«Loriýan» bilen «Mets» toparlary 1 ýuldan soň ýokary liga dolansa, «Pariž FK» toparynyň 46 ýylluk arakesmesi tamamlandy. Geçen möwsümde iň aşaky orunlary eýelän «Monpelie» 16, «Sent Etien» 1, şeýle-de pleý-offda utulan «Reýms» topary 7 ýuldan soň 2-nji liga düşdi.

18 klubuň 10-syna ýerli tälimçiler tälim berýär. 8 legioner tälimçiniň 2-si ispaniýaly, 2-si portugalýaly hünärmenlerdir. Çempionlygyny iň esasy dalaşgäri, gürrüňsi PSŽ topary hasaplanýar. Başgaça aýdylansa, PSŽ we beýlekiler diňilse ýalňyş bolmaz. Başga bir klubuň çempionlygy garaşylmadyk taryhy netije bolar. «Marsel», «Lill», «Monako» hem-de malige ýetmezçilikler sebäpli aşaky liga düşürilip, soň täzedan «Ligue 1»-de galdyrylan «Lion» çempionlygyny beýleki dalaşgärleri hasaplanýar.

TRANSFER TÄZELIKLERI

● Fransiýanyň PSŽ topary «Lill» toparýndan derwezçi Luka Şewalyeni düzümine goşdy. Parižliler 23 ýaşyndaky fransiyaly derwezçiniň transfer tölegi hökmünde «Lill» toparyna 40 million ýewro berer. Şewalye PSŽ bilen 5 ýylluk şertnama gol çekip, ol täze toparynda 30-njy belgili köýnekçäni geyer. «Lill» toparynda 127 oýunda derwezäni goran Şewalye 1 möwsüm «Ligue 2»-niň «Walensiýan» toparynda-da oýnady. PSŽ topary Şewalyeden soň «Borňmut» toparýndan ukrainaly goragçysy Ilýa Zawarnyny 63+3 million ýewro transfer etdi. Parižliler 22 ýaşyndaky oýunçy bilen 5 ýylluk şertnama baglaşdy. Ol PSŽ-niň düzüminde 6-njy belgili köýnekçäni geyer. Zawarny PSŽ-niň düzüminde çykyş etjek ilkinji ukrain futbolçysy bolar. 2019-njy ýylda Kiýewiň «Dinamosynda» futbola başlan 2023-nji ýylyň ýanwarynda «Borňmut» toparyna transfer bolupdy. Iňlis klubunda 2,5 möwsümde 85 duşuşykda meýdança çykan Zawarnynyň Ukrainanyň milli ýygynyndysy bilenem 49 oýny bar.

● Saud Arabystanynyň «Al Hilal» topary «Liverpoolyň» urugwaýly hüjümçisi Darwin Nūnyesi düzümine goşdy. Er-niýadylar 26 ýaşyndaky hüjümçiniň transferi üçin iňlis klubunda 53+12 million ýewro töläär. Nūnyes arap topary bilen 3 ýylluk şertnama gol çekişdi. Eýýäm täze toparynyň düzüminde ýoldaşlyk duşuşygynda oýnap gol hem geçiren Nūnyes arap klubunda 7-nji belgili köýnekçäni geyer. 2017-nji ýylda Urugwaýyň «Penýarol» toparynda futbola başlan Nūnyes 2019-njy ýylda «Almeriýa», 2020-nji ýylda «Benfika» toparlaryna transfer boldy. Portugal klubunda 85 oýunda 48 gol salan Nūnyes soňky 3 möwsümi «Liverpool»-da oýnady. Ol «Liverpoolda» 143 duşuşykda 40 goly öz adyna yazdyrdy. Nūnyes Urugwaýyň milli ýygynyndysynda-da 35 duşuşykda 13 gezek tapawutlandy.

● Ispaniýanyň «Atletiko Madrid» topary düzümini güýçlendirmegini dowam edýär. Madridliler italiýan kluby «Napoli»niň oýunçysy Jakomo Raspadorini 22+4 million ýewro transfer etdi. 25 ýaşyndaky ýarymgoragçy ispan kluby bilen 5 ýylluk şertnama baglaşdy. Raspadori karýerasy boýunça «Sassuoloda» 4, «Napolide» hem 3 möwsüm çykyş etdi. Raspadori «Atletikonyň» şu tomosda düzümine goşan 9-njy futbolçysydyr. Klub pol transferlere 175 million ýewro möberinde pul sarp etdi. Jakomo Italiýanyň milli ýygynyndysynda 40 duşuşykda 9 goly öz adyna yazdyrdy.

● Italiýanyň «Yuwentus» toparynyň amerikalý oýunçysy Timoti Wea 2 ýyldan soň ýene-de Fransiýanyň çempionatyna dolandy. 25 ýaşyndaky winger täze möwsümi «Ligue 1»-iň «Marsel» toparynda kärendesine geçjer. Möwsümiň ahyrynda fransuz kluby Weany 18 million ýewro ymkyly düzümine geçirip bilir. Wea PSŽ-de futbola başlap, ýarym möwsüm «Seltikde», 4 möwsüm «Lillde», 2 möwsüm «Yuwentusda» oýnady. Ol italiýan klubunda 78 duşuşykda 7 gol geçirdi. ABŞ-nyň milli ýygynyndysynyň köýnekçesini geýýän Wea 44 oýunda meýdança çykdy (7 gol).

● Iňlis kluby «Manchester Ýunaýted» Mateus Kunýa hem-de Braýan Mbemudan soň ýene bir hüjümçini düzümine goşdy. Iňlis kluby «Bundessliganyň» wekili «Leipsig» sloweniýaly hüjümçisi Benýamin Şeşkony 76,5+8,5 million ýewro transfer etdi. 22 ýaşyndaky oýunçy iňlis kluby bilen 5 ýylluk şertnama baglaşdy. Ol «Manchester Ýunaýtediň» ilkinji sloweniýaly futbolçysy bolar. Şeşko karýerasy boýunça Awstriýanyň «Lifering» (2-nji liga), «RB Salsburg», «Leipsig» toparlarynda oýnady. Ol Sloweniýanyň milli ýygynyndysynda-da 41 oýunda 16 gezek tapawutlandy.

KLUBLAR	ŞÄHERI	STADIONY – TOMAŞAÇY	TÄLIMÇISI
Arsenal	London	Emirates Stadium – 60 704	Mikel Arteta (Ispaniýa)
Aston Willa	Birmingem	Villa Park – 42 918	Unay Emeri (Ispaniýa)
Borňmut	Borňmut	Dean Court – 11 307	Andoni Iraola (Ispaniýa)
Brentford	London	Brentford Community Stadium – 17 250	Keit Andriýuws (Irlandiýa)
Braýton	Braýton end How	Falmer Stadium – 31 876	Fabian Hürzeler (Germaniýa)
Börnlis	Börnlis	Turf Moor – 21 944	Skott Parker
Çelsi	London	Stamford Bridge – 40 173	Enzo Mareska (Italiýa)
Kristal Palas	London	Selhurst Park – 25 194	Oliwer Glasner (Awstriýa)
Ewerton	Liwerpul	Everton Stadium – 52 769	Dewid Moýes (Şotlandiýa)
Fulham	London	Craven Cottage – 29 589	Marko Silwa (Portugalýiýa)
Lids Ýunaýted	Lids	Elland Road – 37 645	Daniel Farke (Germaniýa)
Liwerpul	Liwerpul	Anfield – 61 276	Arne Slot (Niderlandlar)
Manchester Siti	Mançester	Etihad Stadium – 52 900	Pep Guardiola (Ispaniýa)
Man. Ýunaýted	Mançester	Old Trafford – 74 197	Ruben Amorim (Portugalýiýa)
Njukast	Njukast-apon-Taýn	St James' Park – 52 258	Eddi Haw
Nottingam Forest	West Briford	City Ground – 30 404	Nuno Espirito Santo (Portugalýiýa)
Sanderland	Sanderland	Stadium of Light – 49 000	Režis Le Bri (Fransiýa)
Tottenham	London	Tottenham Hotspur Stadium – 62 850	Tomas Frank (Daniýa)
West Ham	London	London Stadium – 62 500	Grem Potter
Wulwerhempton	Wulwerhempton	Molineux Stadium – 31 750	Witor Pereira (Portugalýiýa)

KLUBLAR	ŞÄHERI	STADIONY – TOMAŞAÇY	TÄLIMÇISI
Alawes	Witoria-Gasteis	Mendizorrotza - 19 840	Eduardo Koudet (Argentina)
Atletik	Bilbao	San Mames - 53 289	Ernesto Walwerde
Atletiko	Madrid	Metropolitano - 70 460	Diego Simeone (Argentina)
Barselona	Barselona	Camp Nou - 105 000	Hansi Fluk (Germaniýa)
Selta	Wigo	Balaídos - 24 870	Klaudio Hiraldes
Elçe	Elçe	Martinez Valero - 31 388	Eder Sarabiýa
Espanýol	Barselona	RCDE Stadium - 42 260	Manolo Gonzales
Hetafe	Hetafe	Coliseum - 16 500	Hose Bordalas
Žirona	Žirona	Montilivi - 14 624	Migel
Lewante	Walensiýa	Ciutat de Valencia - 26 354	Hulian Kalero
Malýorka	Palma	Mallorca Son Moix - 23 142	Ýagoba Arrasate
Osasuna	Pamplona	El Sadar - 23 576	Alessio Lisçi (Italiýa)
Raýo Waltekan	Madrid	Vallecas - 14 708	Inýigo Peres
Betis	Sewiliýa	La Cartuja - 70 000	Manuel Pellegrini (Çili)
Real Madrid	Madrid	Santiago Bernabeu - 83 186	Habi Alonso
Owiedo	Owiedo	Carlos Tartiere - 30 500	Welko Paunowić (Horwatiýa)
Real Sociedad	San Sebastian	Anoeta - 39 313	Serhio Fransisko
Sewiliýa	Sewiliýa	Ramon Sanchez-Pizjuan - 43 883	Matias Almeýda (Argentina)
Walensiýa	Walensiýa	Mestalla - 49 430	Karlos Korberan
Wilýarreal	Wilýarreal	La Ceramica - 23 008	Marselino

KLUBLAR	ŞÄHERI	STADIONY – TOMAŞAÇY	TÄLIMÇISI
Anže	Anže	Stade Raymond Kopa - 18 752	Aleksandr Dužo
Oser	Oser	Stade Abbe Deschamps - 21 379	Kristof Pelissie
Brest	Brest	Stade Francis-Le Ble - 15 931	Erik Roý
Le Hawr	Le Hawr	Stade Oceane - 25 178	Didie Digar
Lans	Lans	Stade Bollaert-Delelis - 37 705	Pier Saž
Lill	Wilňow-d'Ask	Stade Pierre-Mauroy - 50 186	Bruno Ženesio
Loriýan	Loriýan	Stade du Moustoir - 18 890	Paulo Fonseka (Portugalýiýa)
Lion	Lion	Groupama Stadium - 59 186	Oliwie Pantaloni
Marsel	Marsel	Stade Velodrome - 67 394	Roberto De Zerbi (Italiýa)
Mets	Mets	Stade Saint-Symphorien - 28 786	Stefan Le Menjan
Monako	Monako	Stade Louis II - 18 523	Adi Hütter (Awstriýa)
Nant	Nant	Stade de la Beaujoire - 35 322	Luis Kastro (Portugalýiýa)
Nissa	Nissa	Allianz Riviera - 35 624	Frank Hez
Pariž FK	Pariž	Stade Jean-Bouin - 20 000	Stefan Gilli
PSŽ	Pariž	Parc des Princes - 47 926	Luis Enrike (Ispaniýa)
Renn	Renn	Roazhon Park - 29 778	Habib Beýe (Senegal)
Strasbur	Strasbourg	Stade de la Meinau - 29 230	Liam Rosenior (Angliýa)
Tuluza	Tuluza	Stadium de Toulouse - 33 150	Karles Martines (Ispaniýa)

120 ýylluk taryhynda ilkinji gezek

Angliýanyň Super Kubogy bolan «FA Community Shield» duşuşygynda çampion «Liverpool» bilen FA Kubogynyň eýesi «Kristal Palas» duşuşdy. Londondaky «Wembley» stadiony geçirilen oýna 82 müň 645 janköýer tomaşa etdi. Duşuşyga «Liverpool» gol bilen başlap, täze transfer Hugo Ekitike 4-njy minutda hasaby açdy. Oýnuň 17-nji minutynyda Žan-Filipp Mateta penalti-ni dürs urup, hasaby deňledi. 4 minutdan soň, has takgýy, 21-nji minutda ýene bir täze transfer Žeremi Frimpongyň owadan goly bilen «Liverpool» 2-nji gezek öňe saýlandy. Oýnuň esasy wagtynyň tamamlanmagyna 13 minut galanda, Ismaila Sarrýň goly bilen londonlylar 2-nji gezegem hasaby deňlemege başardy. Şunlukda, duşuşygyň esasy wagty 2–2 hasaby-

da deňlikde tamamlandy we ýeňijini penalti urgulary kesgittiledi. Penaltilderde 3–2 hasabynda üstün çykan «Kristal Palas» topary taryhynda ilkinji gezek «Community Shield» kubogyny eýelemege başardy. «Kristal Palas» topary bu kubogy azyndan 1 gezek gazanan 26-njy klub hökmünde hasaba alyndy. Bu olaryň uly ýaryşlardaky 2-nji, umumylykda-da 5-nji kubogydyr. «Kristal Palas» 120 ýyla golaýlap gelýän taryhynda FA Kubogyny, «FA Community Shield» kubogyny, şeýle-de 2-nji liganyň çempionlygyny (2 gezek) hem-de 3-nji liganyň çempionlygyny gazandý. 103-nji gezek geçirilen «FA Community Shield» kubogyny iň köp «Manchester Ýunaýted» gazanmagy başardy. Mankunianlar 21 gezek bu kubogy eýeläp, «Arsenalyň» 17, «Liverpoolyň» 16 ýeňiş bar.

Garaşylmadyk çempion

Möwsümiň «Masters» (ATP 1000, WTA 1000) ýaryşlarynyň biri bolan «Kanada Açyk» bäsleşiginde çempionlar belli boldy. Erkekleriň arasynda amerikalý Ben Şelton, zenanlardan garaşylmadyk ýagdaýda kanadaly Wiktoriýa Mboko ýeňiş gazandý. Kanadanyň Toronto şäherinde geçirilen erkekleriň arasyndaky ýaryşyň finalynda amerikalý Ben Şelton bilen russiýaly Karen Haçanow duşuşdy. 1-nji setde Haçanow 7:6 ýeňiş gazansada, soňky 2 setde ýeňiş Şeltonyň tarapynda boldy. 2-nji setde 6:4, 3-nji setde-de 7:6 hasaplar bilen üstün çykan 22 ýaşyndaky Ben Şelton ilkinji gezek «Masters» ýaryşynda ýeňiş gazandý. Bu onuň karýerasyndaky 3-nji çempionlygydyr. Erkekleriň arasynda 135-nji gezek geçirilen ýaryşyň baýrak gaznasy 9 million 194 müň amerikan dollaryna deň bolup, Şelton ýeňiji hökmünde 1 million 124 müň amerikan dollary pul baýragy bilen sylaglady. Zenanlaryň arasyndaky ýaryş Kanadanyň başga bir şä-

heri Monrealda geçirildi. 123-nji gezek guralan ýaryşyň finalynda kanadaly Wiktoriýa Mboko bilen ýaponiýaly Naomi Osaka duşuşdy. Osaka 1-nji setde 6:2 üstün çyksada, soňky 2 setde Mboko 6:4 we 6:1 hasaplar bilen ýeňişini baýram etdi. Bu WTA-nyň sanawynda 554-nji orunda

barýan Mbokonyň ilkinji çempionlygydyr. 4-nji tapgyrda Koko Gauff, ýarym finalda Yelena Rybakina ýaly güýçli tennisçileri ýeňen 18 ýaşyndaky Mboko bu ýaryşda çempionlyk gazanan 3-nji kanadaly tennisçi diýlip hasaba alyndy. Ol 5million153müňamerikandollarybaýrakgaznasybolanýaryşda 752 müň amerikan dollarky pul baýragyna mynasyp boldy.

TÜRKMEN DÖWLET BINAGÄRLIK-GURLUŞYK INSTITUTYNYŇ IT YLMY-TEHNIKI MERKEZI DÖWLET KÄRHANASY AŞAKDAKY UGURLAR BOYUNÇA GYSGA MÖHLETLI OKUWLARA KABUL EDÝÄR

1	Baha kesmek işi	6 aý.
2	Iňlis dili	3 aý.
3	Rus dili	3 aý.
4	Nemes dili	3 aý.
5	Kompýuter sowatlylygy I, II, III.	2,5 aý.
6	Matematika	3 aý.
7	Suratkeş	6 aý.
8	Elektrik enjamlary abatlaýjy slesar	3 aý.
9	Himiki derňewiň laboranty	3 aý.
10	Awtoulaglary abatlaýjy slesar	6 aý.
11	Elektromontýor-1000 V çenli	3 aý.
12	Suw we ýylylyk geçirijileriň örtüjisi	3 aý.
13	Suwuk we gaz ýangygynda işleýän bug we ýyladys gazanlarynyň maşinisi	3 aý.
14	Gurluşygyň tehnikasy we tehnologiýalary. Armaturçy – armatur gözenekleri we karkaslary kebşirleýji	4 aý.
15	Gurluşygyň tehnikasy we tehnologiýalary. Betonçy	2 aý.
16	Gurluşygyň tehnikasy we tehnologiýalary. Tehniki howpsuzlyk we zähmeti goramak boýunça instruktork	6 aý.
17	Tokar	5 aý.
18	Elektrik togy we gaz bilen kebşirleýji	4 aý.
19	Amaly geodeziýa	3 aý.
20	Psihologiýanyň we pedagogikanyň esaslary	3 aý.
21	Kiçi we orta telekeçiligiň menejmenti	1-3 aý.
22	Senagat howpsuzlygy boýunça işler	3 hepde.
23	Ekologiýa howpsuzlygy	3 hepde.
24	Baha kesiji işgärleriň hünär derejesini kämilleşdirmek	3 hepde.

Ýazmaça we dilden terjime merkezi. Inžener gözlegleriniň işi we bu ugurlar boýunça tehniki maslahatlar bermek hyzmaty.

Okuwlara diňleýjiler, orta we hünär bilimli raýatlar kabul edilýär. Okuwa ýokardaky hünärler boýunça şertnama laýyn esassa tölegli kabul edilýär. Resmi iş kagyzlary Türkmen döwlet binagärlik-gurluşyk institutynda kabul edilýär. Resmi iş kagyzlarynyň sanawy: -bellenilen nusgada direktoryň adyna ýazylan arza; -bellenilen nusgadaky sowalnama (anketa); -3x4 sm ölçeğdäki 3 sany fotosurat; -şahsy pasportynyň, pasport almadyklyk üçin dogluş hakyndaky şahadatnamanyň görüsmesi;

Okuwlary üstünlikli tamamlan diňleýjilere şahadatnama berilýär.

Salgymyz: Aşgabat şäheri, Baba Annanow köçesiniň 136-njy jaýy. Habarlaşmak üçin telefon belgimiz: +993 12 28-18-50.